

vi människor

Nr 4/1975
Ärgång 27
Kr 4:—

Jag lässas läsa
tidningen. Det verkar
i alla fall normalt
och skönt.

Pappa, dom
frågar vad jag
heter. Vad heter
jag nu
igen?

Hur ska
vi sen
gå?

Var ska jag
ha mina
händer?

Mamma,
ge mig en
order, snabbt!

Hur ska vi
styra kasan?

- Männens samhälle och kvinnornas familjer eller ...
- 6-timmars arbetsdag — på gott och ont
- Kärlekens begränsning
- Mansrollen: Medeldistanslöparens ensamhet
- Fruktsamhetskontroll — i vems intresse?

vi människor

Nr 4 — 1975 — Årg 27

VI MÄNSKOR

Adolf Fredriks Kyrkogata 12,
Box 3120, 103 62 Sthlm

Tel: 08/20 37 56

Månd—fred kl 10—14

Redaktör

LOUISE WALDEN

Redaktionskommitté

Eva Palmaer

Katja Waldén

Harriet Clayhills

Vivan Nyström

Bodil Österlund

Ansvarig utgivare
VALBORG SVENSSON

Layout Anne Lidén

Annonser Erik Winnå

Utkommer med 6 nr per år

Prenumeration 20 kr helår

Postgiro 5 13 23 - 4

Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB
Borås 1975

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND

Box 3120, 103 62 Sthlm

Tel: 08/20 37 56

Månd—fred kl 10—14

Medlemsavgift 20 kr per år

Postgiro 5 13 23 - 4

Omslag: Gittan Jönsson	
Männens samhälle och kvinnornas familjer eller?	4
6-timmars arbetsdag — på gott och ont. <i>Evy Andrén</i>	10
Medeldistanslöparens ensamhet. <i>Leif Nylén</i>	13
Kärlekens begränsning <i>Gunilla Thorgren</i>	16
Fruktansamhetskontroll — i vems intresse? <i>Anne Lidén</i> ..	22
USSU. <i>Hjördis Levin</i>	26
En bit borgarkultur. <i>Birgit Lundin</i>	28
Aktuellt	30
Böcker	32
För Indokinas kvinnor och barn	39

VILL DU VETA MER OM SKV?

Vill du vara med och jobba med aktioner, studier, försäljning av Vi människor?
Skriv eller ring till Bodil Österlund
SKV, Box 3120, 103 62 Stockholm,
tel: 08/20 37 56.

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska Kvinnors Vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete

mellan kvinnor i alla länder och med all kraft deltaga i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV).

KDV hade 1969 anslutna organisationer i 90 länder med omkring 200 miljoner medlemmar.

KDV har nu tillerkänts konsulatstatus I (tidigare hette det A) hos FN:s ekonomiska och sociala råd. Endast 16 organisationer har denna status vilken innebär rätt att yttra sig vid rådets sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

KVINNOKULTUR

8 mars-affischen

5 kr + 2 kr porto vid beställning av 5 ex portofritt

1 maj boken KVINNOBILDER

12 kr + 75 öre vid beställning av 5 ex portofritt

VI MÄNSKOR

5/6-74 Tema: De äldre kvinnornas liv och arbete, erfarenhet och kamp 4 kr inkl porto 2:75.

Tema: Kvinnor i u-land och f d u-land 4 kr inkl. porto.
(Även vissa andra nummer av Vi Människor finns kvar och kan köpas i lösnummer).

Skicka in beställning och betalning på ett vanligt inbetalningskort så skickar vi omedelbart det du vill ha.

Adress: SKV, Box 3120, 103 62 Stockholm. Postgiro 513 23-4.

All aktuell debattlitteratur i

 kulturcirkeln

Sveavägen 41,
111 34 STOCKHOLM
Tel. 20 50 15

KONFERENSERNAS ÅR

Det har varit de stora konferensernas sommar: europeiska säkerhetskonferensen i Helsingfors och Mexikokonferensen.

I augusti undertecknade 35 stater, däribland USA och Kanada, ett dokument på mer än 100 sidor som skall säkra freden i Europa. I början av de ändlösa förhandlingar som föregick denna konferens var det väl flera av oss som tyckte att USA och Kanada inte borde visa sig när Europas framtid skulle bestämmas. Ett verklighetsfrämmande resonemang vid närmare eftertanke.

Säkerhetskonferensen har fastslagit de nuvarande gränserna, man har starkt understrukt vikten av alla tänkbara kontakter över gränserna, ökat samarbete, fredlig samlevnad. Nu gäller det för folken i Europa att se till att dokumentets 30 000 ord omsättes i handling. Att människorna informeras om de beslut som fattas.

Mexikokonferensen, den officiella höjdpunkten på internationella kvinnoåret blev en mäktig manifestation och en uppvisning av kvinnans situation just nu. Tvärs igenom de officiella talen och regeringsskryt från fem världsdelar förnams mullret från svältande mödrar och barn, förtryckta och pinade hustrur, underbetalda, misshandlade, okunniga miljoner kvinnor som inte evigt tänker befinna sig i bottenläge — som kräver jämlikhet, rättvisa, bröd rätt och slätt. Plus en värld i fred.

Visst fanns det tydligt löjliga inslag. Vem hade väntat annat? En rad regeringschefer och statsöverhuvuden hade faktiskt skickat sina hustrur, systrar eller andra välartade kvinnliga släktingar, som stod upp och vittnade om resp. länders förträfflighet. Svenskarnas prioritering av männens roll tycks man inte heller vara ensamma om.

Slutfacit blir dock positivt — det blev trots allt ett forum för kvinnor.

I Berlin 20—24 oktober blir vad vi vill beteckna som kvinnoårets höjdpunkt. Då skall 2 000 kvinnor från hela världen komma till tals. Då sammanträder KVINNORNAS VÄRLDSKONGRESS. Det är inte regeringarnas utan kvinnornas kongress.

Kongressen har förberetts med en rad seminarier och träffar, bl a i Australien, Argentina, Finland, Indien, Japan, Somaliland, Tanzania och i de socialistiska länderna. I Sverige arbetar en kommitté med representanter för olika kvinnoförbund.

Man kommer att arbeta i nio kommissioner och Sverige skall sitta i den förberedande kommission som skall behandla massmedias betydelse för kvinnornas kamp och hur kvinnornas liv speglas i massmedia i olika länder. Givetvis kan vi också deltaga i de övriga kommissionerna.

I förberedelsekommittén för Berlinkongressen sitter en rad internationella organisationer, vi nämner särskilt Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, Internationella kvinnoförbundet för Fred och Frihet, Fackliga världsfederationen, FN-föreningarnas världsförbund, Världskyrkorådet och Världsfredsrådet.

Dessvärre kan varje land inte få sända mer än ett 10-tal delegater — för deras vistelse i Berlin svarar det generösa tyska kvinnoförbundet.

Ett praktiskt bekymmer är förstås ekonomin. Många delegater från fattiga förföljda organisationer i bl a Latinamerika och en del afrikanska stater måste få hjälp till resor. Sänd om möjligt ett bidrag på SKV:s postgiro 513 23-4 och märk talongen Berlinkongressen, så vidarebefordrar vi det.

Internationella förberedelsekommittén appellerar till oss alla att göra kvinnornas världskongress till ett forum där alla uppfattningar kan framföras i en öppen dialog, ett forum som ökar den ömsesidiga förståelsen och enigheten hos de krafter som verkar för likaberättigande, utveckling, nationellt oberoende och fred.

Kring denna appell borde all världens kvinnor kunna enas.

E.P.

Männens samhälle och kvinnornas familjer eller...?

Det senaste halvåret har 6-timmarsdagen, familjen, mansrollen diskuterats mycket. Böcker och artiklar har skrivits, utställningar och utredningar gjorts, debatter för och emot förts. I Vi människor har främst Kajsa Ohrlander/Ann Mårtens och Birgit Lundin gjort bitvis skarpa inlägg. I ett försök att renodla de olika tankegångarna i de här frågorna — vilket inte är så helt lätt — samlade vi några personer, representerande olika åsiktsriktningar, till ett rundabordssamtal på Vi människors redaktion en kväll i slutet på maj. Det blev ett över tre timmar långt samtal som vi här redovisar i redigerad form. Många ämnen togs upp, delfrågorna flöt i varandra och diskussionen får väl ses som ett sorts flygfoto mer än en grundlig genomgång. Längre fram i tidningen finns specialartiklar kring en del av frågorna: om 6-timmarsdagen, om parförhållandet och kärnfamiljen, om mansrollen.

De enkla och försiktiga slutsatser man kan dra av materialet är väl att vi befinner oss i en brytningstid där vi söker efter nya samlevnadsformer och förhållningssätt. De gamla vi släpat på fungerar inte längre, vare sig för kvinnor, män eller barn. Det kapitalistiska systemets specialisering med en hemma — en borta, ett effektivt arbetsliv — ett privatiserat, känslö- och familjeliv går illa ihop med kvinnans frigörelse och är heller inte längre en ekonomisk realitet. Värdet av delreformer så länge den ekonomiska basen inte förändras kan diskuteras, men i praktiken känns trycket nu så hårt för många att vi måste finna ett annat sätt att fungera. Konflikter kan aktivera men blir de för stora kan de lika ofta passivisera. Det leder inte till förändring utan bara till flykt, flykt in i fritiden, in i privatiseringen, bort från solidariteten med de många och in i ett värnande om sig själv. Vi vill gärna få synpunkter och inlägg från Vi människors läsare i de här frågorna. Hur vill vi leva tillsammans? Hur vill vi kombinera barnarbete? Kalla det gärna VISIONEN. Visioner är kanske inte realistiska men de ger styrka och de kan vara en stor hjälp när det gäller att formulera rätt krav i kampen för en förändring.

Hur ska kvinnokampen föras?

Rita: Fortfarande betraktas kvinnan utifrån sin reproduktion. Det jag tycker är farligast är familjens privatisering, att den privata sidan blir det verkliga livet och det verkliga jaget. Jag upplever moderskärleken och parromantiken som något som kvarar kvinnorna och i viss mån männen också.

Arbetarrörelsen definierade alla verklighetens problem i förhållande till produktionen och såg inte att man höll halva befolkningen i en ockult ideologi.

Det handlar ju om på vilket sätt vi mobiliserar kvinnor. Om vi kan lyssna på dom och fatta dom på deras egna villkor. Det är sannolikt ganska deprimerande för det är en stor klyfta mellan hur dom uppfattar sin situation och hur vi uppfattar den. Det är där vi måste börja — och så småningom komma över till produktionen.

Louise: Vi har flera gånger under den här kvällen konstaterat att många kvinnor, också bland dom som förvärvsarbetar, inte definierar sig själva i förhållande till produktionen eller till arbetet utan i förhållande till sin privata värld: som mor, maka, husmor.

De som tagit upp de konkreta kvinnokraven och fått massor av kvinnor att ställa upp har alltför ofta stått för en traditionell kvinnoroll och drivit kraven i reaktionär riktning. Dom mer progressiva har nästan uteslutande riktat in sig på produktionen och negligerat dom här kraven.

Idag har vi en privatvärld som är dominerad av kvinnor och ett samhälle som domineras av mansvärldens krav. Sen tar man männens verklighet och försöker via den att beskriva kvinnornas.

Kajsa: De problem som kvinnor upplever som akuta är dom problem dom möter i arbetslivet. Man måste avslöja vad kampen i grunden handlar om.

Hur många kvinnor har inte avhållit sig från arbete på grund av arbetslivets villkor: de tidiga morgnarna, ackordshetsen. Kvinnoorganisationerna borde stödja skogsarbetarnas strejk och inse att den gäller också dom.

Rita: En startpunkt måste ändå ligga i hur kvinnorna definierar sig själva, undersöka vilka begränsningar men också vilka möjligheter som där finns. Det är så viktigt och bortglömt att utgå från identitetsupplevelsen. Dubbelheten mellan den diskriminerade delen och den som bör föras ut. Jag tror inte att någon mobilisering är möjlig utan den. Annars blir det en sorts pålagda appeller som man inte kan känna något för. Jag har ju sett vilket självförakt kvinnorna bär på, hur de ser ner på andra kvinnor, hur opolitiska de är, hur de vänder sig inåt familjen.

Kajsa: Jag tror nog att det finns krav som kvinnor kan driva gemensamt men när det gäller själva kampen kan man inte gå över klassgränserna.

Louise: Det behövs kvinnor

Birgit: Kvinnornas problem bestämdes av arbetsmarknaden när männen fick det betalda arbetet och kvinnorna det obetalda. Man måste ju också ha ett historiskt perspektiv: det var en fråga om ekonomisk maktlöshet, omyndighet, ingen rätt till egen inkomst...

som kan hålla isär var kvinnor har gemensamma intressen och var klassmotsättningarna omöjliggör en gemensam kamp, kvinnor som har både klassmedvetenhet och kvinnomedvetenhet. Som kan driva kvinnofrågor på ett sätt och språk som kvinnor kan identifiera sig med.

Kajsa: Vi måste ju se på vad som faktiskt driver det här samhället fram mot socialism. Vi kan ju inte ägna oss åt bara liberala frågor. Jag tror att det revolutionära i kvinnornas situation är brytningen mellan den traditionella kvinnorollen och att dom nu går ut på arbetsmarknaden. Det är en svår konflikt.

Rita: Jag tror att klasskampen får en oerhörd styrka om den erkänner det dubbla problemet, kvinnornas och männens. Om den förs utifrån mansdefinitioner missar vi hela drivkraften hos halva den omobiliserade befolkningen.

Jag upplever att jag många år snackat diffust om det här men har ett behov att bli mer konkret och precisera var det här kommer in och hur. Komma ifrån rollen att alltid beskriva problem och istället komma in på att beskriva alternativ. När man tex ska värdera kompetens så gör man det utifrån manliga kriterier, alla typer av meriter går ut på att filtrera bort den farliga kvinnokulturen och det positiva kvinnoarvet. Det är ju svårt att lyfta fram det när alla strukturer är manliga.

För mej var upplevelsen av de kinesiska kvinnorna oerhört inspirerande. De har inte i sin historia vår moderskult, inte vår kärlekskult, inte det isolerade paret och inte privatlivet. Deras kvinnohjältar och förebilder är organisatörer och planerare. I Pekingoperan är kvinnorna hjältar med kvaliteer som är planerande, organisatoriska, ideo-

Rita Liljeström

logiska, ledande, analyserande. Det förekommer ingen erotik eller parbildning, men samtidigt så mycket samhällelig emotion att man blir inspirerad och lycklig.

Louise: Idag är det kvinnorna som står för sådana värden som känslor och värme och omsorg — eftersom det är deras verklighet. Kvinnorna och kvinnogrupperna måste beskriva sin värld och utifrån den bygga sin teori, utifrån sin egen praxis forma sina ideal.

Rita: Genom att kvinnorna är instängda i en så snäv bit av samhället så finns det i hennes syn en ensidighet som motsvarar mannens ensidighet. Det blir polariseringar som bägge blir torftiga. Problemet är att dels gestalta det förnekade i kvinnokulturen, dels tilltvinga sig förståelse för problemen utanför den världen. Det är en svår syntes.

Rita: Med varje delreform följer en skräckvision — en privatiserad livsform, där det inte handlar om samvaro. Den privatiserade idealbilden.

Föräldrarnas barn eller samhällets — hur bör ansvaret fördelas?

Kajsa: Jag tror att barnstugan och yrkeslivet och allt vad det står för i ett kapitalistiskt samhälle får människor att sluta sig inne i familjen och den privata känslan. Det är inte familjen som bygger upp barriärer, det är samhället som tvingar familjen att bygga sina barriärer, därför att samhället är taskigt.

Jag tycker det är illa att föräldrarna inte vågar kritisera daghemspersonalen därför att de känner sig underlägsna och tacksamma över att alls ha fått en daghemsplats.

Nu när allt fler kvinnor förvärvsarbetar — och så kommer det att bli oavsett vad kvinnorna vill därför att kapitalet behöver arbetskraft — då kommer det att tvinga fram förändring av en massa strukturer. Fler kommer att ha sina ungar på daghem och då kommer dom därifrån att ta upp en kamp om tex bättre kommunikation på dagis.

Louise: Det är ju inte säkert att det blir så. I Danmark upprepas nu under krisen den gamla vanliga historien: massavskedanden av kvinnor, daghemsverksamheten rustas ner och blir det en ny uppgång kommer det igen inte att finnas daghemsplatser. Eftersom barnstugorna aldrig setts ur barnens perspektiv

Rita: Vi lever i en barnovänlig kultur. I Kina har man en helt annan hållning till ungar även om dom inte råkar vara ens egna. Där finns inte den där exklusiva skillnaden att ingen kan ersätta föräldrarna. Det är också en konsekvens av vår organisationsform med den lilla familjen — bara där får då vissa emotionella och ideologiska kvaliteter odlas.

Kajsa Ohrlander

utan hela tiden kopplats till arbetsmarknadens krav.

Kajsa: Förutsättningen för en ändring är att kvinnorna arbetar. Det gäller att tex genom 6-timmarsdagen befästa kvinnornas ställning på arbetsmarknaden. Då kommer fler att engagera sig i daghemsfrågan. Allt annat tror jag är önskedrömmar.

Louise: Jag tror inte att ju fler som kommer in på dagis ju fler och bättre platser blir det. Ska vi ändå ställa krav på daghem kan vi lika gärna göra det riktigt från början: det ska vara en rättighet för alla barn, oavsett mödrarnas arbete och arbetstider.

Rita: Här finns ideologi som är viktig. Om kvinnorna kommer ut i arbetslivet som hela tiden skuldmedvetna mödrar så undergrävs deras arbete, de kan inte satsa på sina jobb.

För att inte kvinnorna ska gå omkring och självanklaga sig måste den goda modern backas upp av att detta är bra för barnen, något dom får medan jag jobbar — så att jag inte jobbar på ungarnas bekostnad. När man intervjuar och ser hur glada kvinnorna är över sina arbeten förstår man hur viktigt det är att det finns en klart uttalad pedagogisk ideologi som säger vad barnstugan ger barnen.

Kajsa: Jag tror inte det kan bli

verklighet förrän kvinnorna jobbar. Så länge det fanns mycket hemmafruar fanns inte dom här behoven.

Louise: Tänk om alla mammor skulle ha dåligt samvete för att barnen gick i skolan... Också idag finns det massor av kvinnor som är hemmafruar och som har, svårt att klara sin isolerade och privatiserade situation. Dom kan inte lämna ifrån sig barnen ens några timmar för det finns det inga daghemsplatser — och vad är det förresten för mor som dels är hemma och dels lämnar sitt barn på dagis? Vi får inte göra det misstaget igen att vi bara räknar dom som är ute i produktionen.

Rita: Det är ju också detta att vi är ett elitist-samhälle. Vi har hela vår kunskapstro och auktoritetstro. Personalen på barnstugan är experter på barn men dom får samtidigt inte påverka barnen. De är proffs på kunskaper om hur barn i olika åldrar reagerar men professionalismen får inte innehålla kärlek och engagemang. I Kina är det tvärtom, där kombinerar man kärlek med kunskap. I vårt samhälle förhindras vi att älska och förverkliga oss själva därför att det inte hör till jobbet, till professionen. Varför är föräldrarna så svåra att ersätta? Därför att vår kulturella definition av vad föräldrar står för är så exklusiv och den förser barn och föräldrar med så många barriärer. Ovanpå det gör vi sedan yrkesroller i barnomsorg. Som inte kan ersätta föräldrarna därför att de är förbjudna att göra det.

Familjen — männen — hemarbetet

Louise: Den klassanalys vi alla bygger på är männens förhållande till produktionen, medan det reproducerande icke avlönade arbetet i hemmet befinner sig utanför den analysen. Därför har det också kommit utanför facket och arbetarrörelsen.

Facket har exempelvis drivit frågan om procentuella löneförhöjningar men inte frågan om prisstopp. För det är kvinnorna som har hand om hushållsekonomin, som ser reallönerna. Facket har hel-

Kajsa: Jag tror att det är idealism att förändra tvåsamheten. Även om man går in för mer kollektivt boende kommer folk att bo ihop två och två — det är ett behov hos människor i ett sånt här lösligt och anarkistiskt samhälle för att få en smula trygghet: veta att den här människan finns med mej.

Birgit: Men det måste ju gå att ha nära relationer till andra människor än dom som går in under det romantiska kärleksbegreppet?

Kajsa: Sådan gemenskap har inte med boende att göra utan hör ihop med kamp och jobb.

Louise: Vi prioriterar tvåsamhetsrelationen framför alla andra och det innebär ofta att man är så rädd om den att man kompromissar sig till döds för att behålla den. Och man inser inte att andra relationer, med barn och vuxna, med tex kvinnogrupper, kan betyda lika mycket för mig som min parrelation.

ler inte drivit frågor som barntillsyn, kortare arbetsresor, boendepolitik, kollektiv service. Är arbetarklassen en enhet? Eller kan man tala om könsmotsättningar i konkreta frågor?

Kajsa: En arbetarrörelse som inte driver kvinnornas krav är ingen arbetarrörelse, eftersom hälften av arbetarna är kvinnor. Men jag tycker inte man kan moralisera över att männen lurats till att inte ta upp kvinnofrågor.

Birgit: Tycker ni att man ska ha den inställningen att det är beklagligt att männen är offer för systemet?

Rosemarie: Det blir så fel att anklaga männen, dom har ju blivit lurade eftersom allting i systemet går ut på att lura oss. Det vore ju bättre att med pedagogiska metoder få människor att förstå istället för att säga att det var deras fel.

Kajsa: Jag tycker inte heller man kan anklaga männen i arbetarklassen för att det var så många andra frågor som kom in i deras kamp.

Rosemarie: Ja och för makt-havarna var det ju väldigt effektivt att hålla könen isär.

Rita: Kan man inte se det så att män och kvinnor är bärare av mönster och vi blir socialiserade i befintliga strukturer och så småningom har vi möjliggjort att bli medvetna och kanske frigöra oss. I dag är det mycket lättare för oss att se vilka mönster vi bär och

Birgit: Jag tycker de har fel som säger att alltihop beror på samhället, man måste ju attackera männen för att manssamhället har ställt till det så här och inte bara tycka synd om dem för att de också har det så illa. Som Marit Paulsens undersökning handlar om.

Gunilla Myrberg

försöka stiga ur dem.

Birgit: Vi skulle alltså inte säga att vi är offer för systemet utan mönsterbärare då? Och när männen i fackföreningarna inte vill att vi ska ha lika lön så ska vi då bara nöja oss och säga — det är ju tråkigt att du bär fel mönster!

Rita: Nej, det kan man inte. Men i bakgrunden finns de två gamla modellerna av kvinnor: fröknarna som är ute i arbetslivet och som inte har barn att försörja och därför uppstår frökenlön och så fruarna som är hemma och som mannen arbetar för att försörja.

Av de kvinnor vi intervjuat — 32 stycken — är 26 totalt opolitiska. De har tillsammans 70 barn — 70 barn med mödrar som är totalt opolitiska med allt vad det innebär. Hittills har hemmet för många män varit platsen där de kopplat av, men nu ska det istället bli platsen där de ska ställa upp på sin heltidsjobbade fru. Den här ideologin bygger på myten att han har marginaler, men det har han inte. På honom kan man inte lägga någon mera bit. Dels är de fysiskt och psykiskt slut, dels är de mänskligt och psykologiskt så förnekade att de klarar inte det vi kallar för känslöarbete, det att ta intim kontakt och vara psykiskt närvarande och reagera med ungar. När

Birgit Lundin

man sen frågar dem om arbetstiden, så är det helt påtagligt att de hellre jobbar över tre, fyra timmar och därmed är duktiga försörjare än att de orkar vara med familjen.

Jag tror det bygger på manlig självuppfattning och att omkopplingen från tungt industriarbete till en mera intim kontakt är så svår att man hellre jobbar tre timmar extra.

Louise: På kvinnoseminariet i Kungälv gjorde Hilde Bojer, socialekonom från Oslo en analys där hon delade in hemarbetet i sex funktioner: 1. produktion av mat, kläder m m, 2. inköp, städning, 3. administration och organisation, 4. omsorg och vård, 5. socialisering (uppfostran) av barnen, 6. markservice till andra familjemedlemmar (reproduktion av arbetskraft).

Sen granskade hon vilka av dessa funktioner som kunde köpas på marknaden, vilka som kunde ersättas av annan arbetskraft än husmodern och vilka som var svåra att ersätta.

Gunilla: Det låter ju som en hel verkstad.

Birgit: Nu talar du ju om hemmafruar, men vi ska väl prata om våra visioner för framtiden. Vi resonerar om kvinnans ställning i familjen och hur den ska fungera utan att

ens fråga oss om den här verkstaden är bra.

Louise: Oavsett hur framtiden ser ut och oavsett om alla slutar leva i kärnfamilj och flyttar in i kollektivhus måste dom här funktionerna skötas: att bo, att äta, att vårda barn, gamla, sjuka.

Gunilla: Många som kräver daghem gör det inte för barnens skull utan för att dom vill ta ett jobb. Barnstugornas kvalitet idag är ofta dålig — det är ingen bra miljö för barnen.

Kajsa: Man måste ju se allt som kampfrågor. I huvudsak är barnstugan bra och dom brister som finns måste vi gemensamt försöka ändra på.

Rosemarie: Vi kan inte bara tala om visioner, vi måste också undersöka verkligheten. Hushållsarbetet är viktigt och nödvändigt och det är också ett samhälleligt arbete, vilket många kvinnor inte inser. Jag tror att grunden är att man måste lära sig förstå sin egen situation.

Birgit: Här är det inte bara det att parbildning idealiseras utan den utmålades som den enda vägen till ett meningsfullt liv.

Louise: Hos oss får man två roller att identifiera sig med: passiv kvinna eller aktiv man — vill man ha en annan förebild får man leta själv. Man förspiller massor med år med att försöka likna fel förebilder.

Rosemarie Eliasson

Rita: Men problemet med dessa funktioner är deras koncentration och avskildhet och svårigheten att varva dom och tvånget att varva dom. Nu är dessa funktioner isolerade och privatiserade och jag tror inte att ett mångsidigt liv för män och kvinnor är förenligt med den organisation vi har nu.

Birgit: Delvis tycker jag att kvinnorna har rätt när de säger att de inte är intresserade av politik och samhälle, för det är inte deras politik och inte deras samhälle.

Gunilla: Tror du inte att det kan bli deras politik om dom deltar i den?

Rosemarie: Där är de ju lurade att det inte skulle vara deras samhälle — det beror ju på de myter vi har att kvinnans roll bara är i hemmet. Det viktiga blir att de måste se sin roll.

Gunilla: Men en konkret fråga kan åstadkomma det — titta på daghemsfrågan. I Stockholm fanns det i höstas en daghemsgrupp — nu är det säkert 20. Där har vi enhetsfrontspolitikkens styrka.

Louise: Vi saknar i Sverige en politiker som Berit Aas i Norge som vågar stå upp och utgå från en kvinnoståndpunkt.

6 timmarsdagen — är det ett kvinnokrav?

Birgit: Vissa driver den här frågan som det enda kvinnokrav som existerar. Jag får en känsla av att det bygger på att eftersom familjer där båda arbetar nu har det så jobbigt och inte får tillräckligt med fritid, så måste man öka fritiden för att försöka rädda familjen. Dessa krav stöds av etablissemangen och jag oroar mej för att man stöder det för att bevara familjen. Då är det inte något kvinnokrav. Jag tycker att det viktigaste är att kvinnor har rätt till arbete och kan försörja sej. Om man inte kan försörja sej på åtta timmar arbete — hur ska man då kunna göra det på sex? Rätt till daghem är också viktigt, för har man inte daghem så kan man inte arbeta sex timmar heller.

Rosemarie: Viktigt är att man inte tar bort uppmärksamheten från frågor som arbetsmiljö, situationen på arbetsplatsen och så vidare. Det finns risk för att man struntar i såna saker och bara inriktar sig på sex timmars arbete, hur det än är. Fritiden blir då en kompensation.

Birgit: Jag har läst enkäter där man frågat vad människor skulle göra med sina extra två timmars fritid. Nästan

Louise Waldén

alltid kommer det fram att kvinnorna skulle ståda mer, baka, sy och sånt, medan männen skulle ägna sig åt sina hobbies, fiske eller sport. Sällan talas det om politiskt eller fackligt arbete eller gemensam fritid, med barnen i familjen.

Rosemarie: Om vi nu först ska ta upp riskerna, så ser jag det som om sex timmars arbetsdag kan komma att öka arbetstakten så mycket att fritiden behövs till vila.

Det betyder inte att sextimmarskravet inte är vettigt men nog måste i så fall skiftarbetet öka?

Louise: Men den stora vinsten måste väl vara den för barnens skull. Det är redan nu orimliga produktionsvillkor för vuxna människor, men det är ännu orimligare för barnen.

Berit Aas, kvinnopolitikern i Norge, kräver 25-timmarsvecka. Hon menar då att det ska kunna vara en rörlig arbetstid eftersom man i olika åldrar har olika behov.

Birgit: Men det kan ju inte bara handla om hur många timmar eller dagar man ska arbeta, utan om man har ett arbete som man trivs med och som man kan lägga ner något av sig själv i.

Rosemarie: Det är viktigt att ta fram att det inte handlar om allt det andra man får tid att göra därför att man bara behöver uthärda sex timmar i sitt hopplösa jobb. Det följer hela den ideologi som säger att man bara jobbar för att försörja sej. Kvinnorna skulle kunna kräva bättre arbetsvillkor eftersom de inte på samma sätt som männen ser arbetet som en försörjningsinrättning. ■

Deltagare i samtalet:

Rose Marie Eliasson, sociolog. Doktorerade på en avhandling om stockholmsungdomars sexuella beteenden och attityder till sexualitet. Har arbetat med en marxistisk analys av hushållsarbetet. Är kritisk mot att 6-timmarskravet ska tränga undan kraven på förbättring i arbetslivet.

Rita Liljeström, sociolog. Har skrivit flera böcker om bl.a. könsroller, förhållandet mellan barn och vuxna, abortens historia i Sverige. Genomförde i våras en undersökning om kvinnor i mansdominerade jobb och hur kvinnans förvärvsarbete påverkade rollfördelningen i familjen. Betonar de sociala och ekonomiska grunderna för könsrollerna och deras inbördes beroende av varandra.

Birgit Lundin, journalist. Har varit aktiv i Grupp 8, arbetade med avdelningen "Kvinnokultur — kvinnors arbete och historia" på utställningen *Kvinnfolk*. Har i sina debattinlägg starkt kritiserat kärnfamiljen.

Kajsa Ohrlander, författare. Har skrivit flera böcker om arbetarkvinnornas situation där hon främst utgått från arbetet och de ekonomiska villkoren. Med bland dem som aktivt dragit igång debatten om 6-timmarsdagen, bl.a. med boken och utställningen "Arbeta — inte slita ut sig (tillsammans med Ann Mårtens och AnnChristine Eek), som handlar om dubbelarbetande småbarnsmödrars villkor. Har kraftigt propagerat för 6-timmarsdagen med full lön för att skapa villkor för kvinnornas fulla deltagande i produktionen och för en förändring av den traditionella mansrollen", — så definierar hon själv sin ståndpunkt.

Gunilla Myrberg, journalist, och *Louise Waldén*, red för *Vi Män*skor, har gjort redigeringen.

LITTERATUR

Det senaste året har det kommit en del material kring de frågor som tas upp i rundabordssamtalen. Här är en del tips för dom som vill läsa mer — listan kan säkert kompletteras.

AnnChristine Eek, Ann Mårtens, Kajsa Ohrlander har gjort boken och utställningen ARBETA — INTE SLITA UT SIG (Ordfront) som bygger på intervjuer med dubbelarbetande kvinnor med barn. I sin egen text pläderar författarna för 6-timmarsdagen som en lösning på konflikten barn/arbete. Boken har blivit mycket omdiskuterad och har bl a kritiserats för att i grunden vara ett försvar för kärnfamiljen och kvinnans traditionella hemmansansvar, och för att låta 6-timmskravet tränga ut andra kvinnokrav liksom krav på förbättring av arbetsmiljön. Till kritikerna hör Ann-Marie Langemar i Kvinnobulletinen 1/75 och Rosmari Eliasson i Ord och Bild 4/75.

Kärnfamiljen och parförhållandet angrips hårt i Susanne Brøgger: FRÅLS OSS IFRÅN KÄRLEKEN som tas upp i en debattartikel på sid. 16.

De farliga konsekvenserna av en dålig analys i de här frågorna visar sig Hugo Hegelands bok BARN-KVINNOR-HEMARBETE (Askild & Kärnekull). Hegeland är rektor vid socialhögskolan i Göteborg, alltså en inte helt ointressant person. Utifrån i och för sig riktiga iakttagelser om att hemarbetet inte värderas ekonomiskt och att kvinnorna gör ett obetalt och osynligt jättearbete kommer han fram till lösningen att om vi uppvärderar hemarbetet och betalar för det kan vi sedan stänga in kvinnor och barn i hemmen, pensionera kvinnorna vid 45 med ATP och så ha skapat små känslöaser i tillvaron medan manssamhällets hårda verklighet får frodas fritt på arbetsplatserna och i politiken. Det skulle föra för långt att här i detalj redovisa Hegelands reaktionära resonemang men den är nyttig på det sättet att man kan lära sig hur nästan varje krav kan vändas mot en. Klagar vi på daghemmen är det bäst att lägga ner dom, klagar vi på dubbelarbetet är det bäst att vi bara får ett arbete — i hemmet.

Det komplexa i problemet antyds mer av Rita Liljeström m fl i hennes undersökning från kvinnor i mansdominerande jobb i jämställdhetsdelegationens försöksprojekt i Kristianstad. Där framgår det tydligt att de flesta män inte är intresserade av att förändra den mansroll som vi ömskar dem för — en del jobbar hellre tre timmar övertid än tar ökat ansvar för barnen. Och kvinnorna VILL arbeta men inte på bekostnad av barnen. Att tycka synd om mannen och tro att han med glädje ska kasta sig in i kvinnovärlden med hjälp av rätten att vara människa och 6-timmarsdagen är att göra ett stort strategiskt misstag: — att underskatta fienden, i det här fallet det patriarkal-kapitalistiska systemet. Undersökningen gjordes för Mexicokonferensen och finns tryckt i en engelsk version som kan beställas från Jämställdhetsdelegationen, "Sex Roles in Transition".

Fortfarande saknas en bok som utifrån en medveten kvinnoståndpunkt analyserar frågekomplexet kring 6-timmarsdagen, mansrollen, familjen.

En hel del tidskriftsartiklar finns också kring ämnet. Tex Kvinnobulletinen 1/75, Ord och Bilds kvinnonummer 4/75, Herthas engelska nummer om mansrollen, 2/75, RFSU-bulletinen om mansrollen nr 3/75. Rådsamt nr 6-7, teoretiskt organ för Förbundet Arbetarmakt, innehåller två långa artiklar om "Familjen under senkapitalismen" och "Hushållsarbetet under kapitalismen".

VPK OCH SAP har bäge givit ut pamfletter om 6-timmarsdagen.

Mansrollen har blivit något av en innefråga under Kvinnoåret. Två böcker kring den, Marit Paulsen /Sture Andersson/ Georg Sessler: RÄTTEN ATT VARA MÄNNISKA (Rabén & Sjögren) samt MANNEN MANSSAMHÄLLET (Gidlunds) kommenteras i en särskild artikel på sid 13.

6-timmarsdagen är en av de stora frågorna just nu. De flesta kvinnor är medvetna om fördelarna: större möjlighet att kombinera barn-arbete, mer tid för andra aktiviteter. Men kravet måste formuleras oerhört genomtänkt för att det inte återigen ska bli vi som betalar priset. Evy Andrén, aktiv SKV-are i Göteborg, var med i kampen för den lediga lördagen. På kvinnoseminariet i i Kungälv i maj berättade hon om sin erfarenhet från den kampen. Vi tycker att hennes inlägg innehåller så många värdefulla synpunkter att vi publicerar det i dess helhet.

Den stora debatten i svenskt arbetsliv i dag är förslaget om 6-timmars arbetsdag. Det jag skall säga här idag vill jag skall uppfattas som ett inlägg i den debatten. Jag ser gärna att vi här tillför den nya inlägg som speglar Er syn på förslaget. För att i någon mån få förståelse för min något kontroversiella syn på de här sakerna vill jag ge Er bakgrund till mina erfarenheter.

Den kolossala expansionen efter 2:dra världskriget hade till följd en väldig efterfrågan på arbetskraft i hela den industrialiserade världen. Stora människomassor förflyttades mellan länder och världsdelar och i vårt land sökte sig allt fler kvinnor ut i förvärsarbete.

Att kvinnorna liksom de hitkomna gästarbetarna ofta fick de tristaste, sämst avlönade och de av männen mindre efterfrågade arbetsuppgifterna tänkte hon inte på då i sin nyfrälsta iver att hon accepterades för nya ansvarsfulla

6 timmars arbetsdag på gott och ont

steg ut i samhället ifrån den förut både skyddande och avskärmande hemmadörren. Inte ens de som trodde sig ha fått en utbildning i klass med vilken man som helst, kunde ändå tävla med dem när det gällde tillsättandet av viktiga poster varken privat eller i allmännyttiga företag. Fortfarande fanns hembiträden, men trots att yrkeskåren fick en garanterad arbetstid och fritid 1944 så respekterades detta så dåligt av deras arbetsgivare att yrket var på väg att utdö på grund av brist på människor som fann intresse av att utöva det.

Vad kvinnorna alltså fick genom sin väg ut i produktionen var ett dubbelarbete som många inte stoppade för, som satte sin hårda prägelse på dem själva och deras hem. Villkor som deras män inte var fostrade att ställa upp på och som de själva inte var fostrade att hålla sig själva och barnen skadelösa för.

Varför krävde vi inte bättre villkor då, innan vi lät oss köpas billigt? Jo — vi hade inte någon facklig tradition, oftast inte ens facktillhörighet. Vi visste inte vad som var vår rätt.

1956 ställde dåvarande arbetsutredningen förslag om successivt genomförande av 45-timmarsvecka, och man gav också arbetsmarknadens parter möjlighet att komma överens om omläggning till 5-dagars vecka fram till 1960. Lagen om 40 timmars arbetsvecka kom i början av 60-talet och man återgick då till 8-timmarsdag under 5 veckodagar.

Ännu minns jag klart de drömmar en ansträngd 5-barnsmamma hade om en äntligen arbetsfri söndag. Drömmar om att kunna sova hela lördagsnatten och ändå kunna följa ungarna på den utlovade cykel — eller båtturen på söndagen. Men jag kan också ännu höra nyansen i den överseende mannens röst som hjälpte

till att skapa majoritet för förslaget om fri lördag genom att säga "gubbar, låt oss gå med på hennes förslag, då har vi ju 100 procent om vi jobbar på lördag." Få, om ens någon sa något om att få en dag tillsammans med familjen. Nå — jämsides med detta kom en semesterlag som nästan fick en att känna sig lite skamsen över all fritid när man jämförde med sina egna kära föräldrar som hade 3 dagar. Dessa dagar togs mest ut när potatisen skulle tas upp eller något annat krävande arbete göras under sommarmånaderna. 1938 gav lagen 14 dagar och 1951 3 veckor och 1963 kom så 4 veckor.

Nå — hur blev det på jobbet. Kom man pigg och utvilad tillbaka på måndagen och kom det fler arbetskamrater och fyllde luckorna efter de bortfallna arbetstimmar. — Inte vad man kunde se med egna ögon.

Förgäves har jag letat efter uppgifter som tyder på ökning just av denna anledning. Ja men produktionen ökade ju i en väldig fart. Riktigt, men arbetstillfällena utökades inte i takt med produktionen. Alltså utnyttjade man tillgänglig arbetskraft mer. Man krävde mer övertid, man pressade hårdare. Resultatet visade sig ganska snart. I snabb takt slogs människorna ut från sina möjligheter till arbete. Vid 40—50 års ålder var det ytterst svårt för människorna att få arbete och är så ännu i dag. Speciellt för kvinnor.

Män som sin långa arbetstradition till trots inte kunde hänga med i arbetstakten fick gå ifrån yrkesarbete till lokalvård och i en sådan degradering låg ett stort mått av förnedring. Arbetarna lades under noggranna studier av metodtekniska experter, tidsstudierna härddrogs, MTM infördes i de flesta svenska företag ja — till och med i vårdyrkena tog man till studier om hur en säng skulle bäddas och hur lång tid det skulle få ta att gå runt med

tempen. Människorna pressades hårt, kvinnorna mest därför att de efter sitt yrkesarbete bytte plats och gick till arbetsplats nr 2 som var deras hem. Det föll henne ofta inte in att begära hjälp av den hon delade detta hem med, så av den ökade fritiden fick kvinnorna inget. Det gav dem möjligen ännu en jäktad timme på arbetsplats nr 2.

I dag är Sverige främst av Nordens länder när det gäller antalet yrkesarbetande kvinnor, 66 %. Och ser man på den kategori som inte har barn i förskoleålder så är det mellan 75—80 %. Alltså mellan 35—44 år. Siffrorna är -73 års men är ungefär likartade idag. Man vet också att många fler skulle ha arbetat om barntillsynen varit tillfredsställande.

Nästan alla män har sin arbetstid baserad på heltid, dvs 40 förresten mera, var 5:te man arbetar nu 45 tim men bara var 15:de kvinna gör mer än 40 tim., så de flesta kvinnor har deltidarbete och denna situation ökar. Enligt en färsk undersökning från delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor har vi 650 000 deltidsanställda idag, av dem är 600 000 kvinnor. Genom statistiska beräkningar har man fått fram att den ideala arbetstiden för kvinnor är 30 timmar pr vecka.

Självklart kom då kravet att ställas på 6-timmarsdag. Kravet är inte nytt, det dök upp första gången redan 1928 på en soc.-dem-kongress som en motion från Stockholms och Solnas arbetarkommuner. Det upprepades flera gånger utan att man fick gehör för det. I dag är kravet starkare än någonsin och bakom står både regeringen och LO.

Det är ett berättigat krav som rätt ställt och rätt genomfört skulle leda till en verklig standardförbättring mätt i livskvalitet för många av oss. Det skulle lätta på barnens arbetsbörda.

Många barn har en tung sådan idag. 8–10 timmar på daghemmet kan det bli. Det är lång tid, lite för lång även om vi hade god kvalitet på alla daghem. Men inte ens det kan vi garantera med överbelagda daghem och otillräcklig personal även om dessa gör allt för barnen. Det skulle kunna ge föräldrar tillfälle till mer samvaro med barnen, båda föräldrarna. Det skulle kunna ge människor mera tid att ägna sig åt varann och åt viktiga samhällseliga problem istället för att som nu stressade och likgiltiga acceptera felaktigheter. Men säkra på den punkten kan vi inte vara med tanke på att så många män ännu inte accepterat 40-timmars veckan.

Ja hur tänker man sig då ställa förslaget för genomförandet av det här viktiga kravet som fått så stort stöd i så vida kretsar.

Fackligt säger man att kravet är riktigt och man stöder det, men man måste vänta på de ekonomiska förutsättningarna. Det tycker arbetsgivarna är förnuftigt. Naturligtvis är detta en ekonomisk fråga. Det är fråga om bortfall av 425 arbetstimmar och det motsvarar en löneökning på drygt 33 %. Därför säger man att det måste genomföras succesivt. exempelvis 7,5 timmar 1978, 7 timmar — 79 o s v för att ev. 1980 eller så vara framme vid 6-timmarsdagen ja på vissa håll har man än mera långtgående planer.

Sådana planer gör mej rädd. Vad kommer att hända. Är det någon som tror att man med dessa planer kommer att skapa arbete åt alla. Min erfarenhet säger mej att man överallt där det går för sej, på löpande bandet, på kontoret, i lager och transportarbete, kommer att manipulera oss.

Man kommer att öka takten på ekorrhjulet lite grand för varje år, tills vi är uppe i samma produktion som förut på vår kortare arbetstid i timmar. Nej säger Du — vi måste vara vaksamma — vi måste protestera. Då säger jag att Du har aldrig stått på en industriarbetsplats. Vi lever i ett ekonomiskt system där lönsamhet är den heliga kon och människan bara en produkt i arbetsprocessen. Man använder rationalisering som ett fint ord ännu så länge. Men när det på grund av den praktiska användning det fått blivit mindre fint så byter man det mot ett synonym med bättre

klang, så som man gjort med profit — mervärde, skurkärring blev städerska och så småningom lokalvårdare, på arbetsplatserna säger man idag skämtsamt piassavaförare. En liten maskin här och en grej där och man har gjort en förändring som motiverar en ändrad arbetstakt. Tala med dagens sjukhusarbetare eller vilken industriarbetare som helst och det är för dem ett välkänt mönster. Där kommer inte 6-timmarsdagen enligt detta förslag att ge en enda arbetsplats mer. Liksom inte heller 8-timmarsdagen gjorde det. Är en än hårdare pressad arbetare, far eller mor betjänt av eller ens lämplig att ha mera tid hemma, och vad skulle hon kunna göra av den.

Det finns arbetsplatser där 6-timmarsdag kunde genomföras redan nu. Jag förmodar att det i många intellektuella yrken skulle kunna gå för sej. Och det skulle gå fint på arbetsplatser med skiftgång.

Det finns i vårt land arbetsplatser där makar delar på ett skift eller där båda arbetar i samma företag. Där vore det en klar fördel att praktisera 6-timmarsskift.

Men det skulle vara katastrofalt med en ännu hårdare arbetssituation för många av oss speciellt kvinnor och människor i medelåldern. Vi har idag allt för många arbetskamrater placerade på skyddade verkstäder eller arbetslösa utslagna av brist på motståndskraft i vårt pressade arbetsliv.

En annan sak som man också måste ta hänsyn till i diskussionen är lönen. 6-timmars arbetsdag med bibehållen lön — ja det betyder för en arbetare som idag har 15 kr pr. timme 120 kr om dagen, 600 kr i veckan och 410–485 kr efter skatt beroende på om hon eller han har små barn eller inte. Och det är en lön som kan komma att bli bestående under ett par avtalsperioder. Till detta har vi en grupp på 170 000 kvinnor som arbetar mindre än 18 tim. per vecka och för vilka det är betydelselöst att vi slåss för 6-timmarsdag, då deras kamp gäller rätten till sociala förmåner som anställda trots att arbetsköparna inte kunnat förse dem med mera arbete.

Familjeutredningskommissionen där Camilla Ohdnoff är ordförande har kommit med ett

förslag att alla småbarnsföräldrar alltså till barn från 0–8 år skall ha 6-timmarsdag. Ett bra förslag i ett annat samhälle än vårt. Vi kan inte kategorisera arbetskraften, därför att vårt samhälle kan inte uppfylla kravet arbete åt alla. Vi är beroende av arbetsköparnas intresse för oss som produkt. Och man köper inte en ofördelaktig produkt. Vi fick trygghetslagen som i och för sig är bra, åtminstone för dem som har arbete och har ett som dom trivs med och som inte driver dem därifrån därför att dom inte orkar hänga med. Den säger att en arbetare över 55 år skall ha förhandlingsrätt och i ett halvt år uppsägnings tid m.m. Följden har för många blivit att hur man sen vantrivs eller känner sig pressad på sin arbetsplats sen man passerat denna gräns så kan man inte sluta för man får aldrig ett arbete igen. Ingen köper en så ofördelaktig vara.

Jag är inte nationalekonom och kan inte klart se om vi har råd med 6-timmarsdagen eller inte. Men vi kan ställa kravet klart att ska vi ha den så ska det ske i ett svep låt oss säga i nästa avtalsrörelse, eller den därpå, men inte i etapper. Vi måste kunna kontrollera hur vi styrs. Vi måste få bort § 32 som ger arbetsgivaren ensam rätt att leda och fördela arbetet d v s dra i de olika snören som får oss att spralla endast efter hans önsknings. Arbetsrepresentanter bör få planera produktionen och se över att det finns anställda i tillräckligt antal. Övertid bör man vara mycket restriktiv med eller låta arbetsgivaren köpa den så dyrt att han inte blir intresserad. Men det måste vi lära männen, därför att idag händer det ofta att man får på huden av sina arbetskamrater när man som fackrepresentant inte vill rekommendera ytterligare dispens utöver de 150 timmar som är praxis. Och möjligtvis måste vi också stödja dem på så sätt att vi inte nödvändigtvis måste tillägna oss överflödssamhällets alla prylar.

Om jag så till slut får ge er ännu en grund för diskussion så vill jag helt personligen ställa frågan till Er: Har vi format ett krav som det är svårt att realisera i ett samhälle med vår ekonomiska struktur utan att någon kommer till skada?

Medeldistanslöparens ensamhet

Hur ser mansrollen ut i vårt samhälle? Innebär den också förtryck, innanför sina privilegier? Hur påverkas mansrollen av kvinnokampen? I år har det kommit ett par böcker som tar upp den problematiken. De kommenteras här av Leif Nylén.

I kvinnorörelsens spår smyger det nu också upp en debatt om mannen och mansrollen. Och det kan ju tyckas både rimligt och nödvändigt. Vi vet vid det här laget (eller har åtminstone möjlighet att veta) åtskilligt om kvinnoförtrycket i det kapitalistiska samhället, om dubbelarbete och daghemsbrist, om ekonomiskt, ideologiskt, socialt och kulturellt förtryck. Vi vet hur manssamhällets värderingar, den patriarkala ideologin, förminskar och förvanskar kvinnors möjligheter till jämlikhet och självförverkligande. Vi vet hur den kommersiella exploateringen av sexualiteten i alla dess förgreningar förvrider kvinnobilden.

Men vad vet vi om mansrollen? Vad innehåller den? Var och hur uppstår den? Vilka är mannens sk privilegier? Och vad är det för möjligheter hos sej själv som han tvingas avstå från i utbyte mot privilegierna? Existerar det överhuvudtaget en mansroll som går att generalisera över klassgränser, miljöer, generationer? Och är det to m som några menar nödvändigt att starta en människans befrielse, parallell med kvinnorörelsen? Frågorna liksom bara hopar sej.

I år har det kommit ett par böcker som på olika sätt tar upp mansrollens problematik. Dels "Rätten att vara människa", av Marit Paulsen, Sture

Andersson och Georg Sessler (*Rabén & Sjögren*). Dels den danska antologin "Mannen i manssamhället", redigerad av Claus Clausen, Philip Lauritzen och Erik Thygesen och nu också utgiven på svenska, (*Gidlunds*).

"Rätten att vara människa" existerar också som utställning. Den är baserad på intervjuer med ett 50-tal män av olika klasstillhörighet och ålder. Författarna utgår från hypotesen att den nuvarande rollfördelningen mellan man och kvinna innebär ett förtryck av båda, att båda är offer för en förtryckande struktur som på ett försåtligt och djupgående sätt hämmar bådas möjlighet att förverkliga sina mänskliga möjligheter.

Det är en rimlig utgångspunkt. Men det har inte blivit någon särskilt bra bok. Resonemangen är grunda, vagt sentimentala. Författarna konstaterar att mannen är förtryckt av sin mansroll, att den inte minst tvingar fram en känslomässig förkrympning. Samtidigt innehåller intervjumaterialet åtskilliga exempel på kvinnoförakt, manlig chauvinism, ett vardagligt förtryck av den kvinnliga partnern. Men det är som om det lite yrvakna konstaterandet att också mannen är förtryckt skulle frita honom från ett personligt ansvar för dom värderingar han har, dom handlingar han utför. Det är

en bok som inte har någon udd eller riktning. Istället kan den på ett försåtligt sätt få det att verka som om orättvisans vågskålar skulle väga tämligen lika. Det går inte att alldeles skaka av sej misstanken att "Rätten att vara människa" är ett sorts förtäckt socialdemokratiskt angrepp mot den självständiga kvinnorörelsen. I sin kritik av kapitalistiskt lönsamhetstänkande och borgerliga massmedia är den ungefär lika jämrande och lika litet politiskt bindande som ett socialdemokratiskt betänkande.

Dom flesta av bokens intervjuer är gjorda med män ur arbetarklassen. Det är några saker som kommer igen och igen och som också bekräftas av männen som intervjuas i "Kristianstadsundersökningen". Mannen förväntas vara huvudförsörjare och hans identitetsupplevelse är i hög grad knuten till förmågan att uppfylla försörjarrollen. Man kan vantrivas och slita ut sej i ett jobb "för familjens skull". Och man kan skyla över utarmade personliga relationer och bristande känslöengagemang inom familjen med att man i alla fall lyckas försörja den. Många män ansåg sej ha dålig kontakt med barnen. Det enda verkliga undantaget upplever sej själv som att han misslyckats med att uppfylla mansrollens krav: "Kanske är min

brist på s k manlighet en stor fördel i förhållandet till flickan". Dom allra flesta vittnar om hur dom tiger om sina problem, hur dom har svårt att prata ut, att mannen egentligen ska hålla sina svårigheter för sej själv.

Intervjuernas bild av mansrollen innehåller kanske inte några direkt överraskande drag. Möjligen beror det på intervjuarnas tillvägagångssätt. Dom tycks ofta ha nöjt sej med ganska ytliga och svepande svar och inte riktigt pressat på ömtåliga punkter, inte riktigt tvingat sej förbi försvarspositionerna. Därför blir resultatet snarare en sorts sentimental beklämning än en verklig kartläggning av mansrollens innehåll av sociala förväntningar, ekonomiskt tryck, psykologiska mönster.

"Mannen i manssamhället" utgår på ett mer handfast sätt från att mannen, som hans roll är utformad, på samma gång är förtryckare och förtryckt. Den knyter också närmare an till kvinnorörelsens dynamik och är mera inriktad på att undersöka hur mansrollen påverkas av kvinnofrigörelsen. Rätt mycket handlar den om män från det intellektuella mellanskiktet, män med en förhållandevis avancerad ideologisk medvetenhet också när det gäller kvinnokam-

En hård jävel

"Jag är en hård jävel, rent ut sagt. Jag är sån att om jag får problem så löser jag dom själv, håller dom inom mig. Hon har ett fel min hustru, när hon får en kamrat — så binder hon sig till denna på ett fantastiskt sätt. Istället för att göra som jag — jag släpper dom inte inpå mig längre än till näsan, så att jag kan be dom dra åt helvete samtidigt. Jag är en hård jävel, du vet".

"Man tvingas hålla problemen inom sig. Man öppnar inte sitt innersta på det området".

"Jag har svårt att prata ut. Jag håller det inom mig själv. Jag har Inga, men man kan inte prata om allt. Man får det inte sagt och så går dagarna

och så har man glömt det. Jag litar bara till 100 procent på mig själv och till 99 procent på Inga. Jag anser inte att man skall lita på någon till 100 procent. Inga litar helt på mig. Hon pratar precis om allt. Jag tycker att det är onödigt att gå och bekymra andra".

"Jag tar inte med mig bekymmer hem. Vill inte oroa familjen i onödan. Man skall hålla alla svårigheter för sig själv. Jag har lidit svårt av bräck. Men det har hon inte fått veta. Numera vet hon om det. Men inte att jag plågas som jag gör. Jag tvingades avslöja mig en dag när värken blev så svår att jag måste lägga mig i bilen. Men det var mycket genant".

pen — och om dom konflikter som uppstår mellan den medvetenheten och en sen barnsben inlärd "manlighet". Flera artiklar tar upp den manliga sexrollen. Objektivisering — fixering — erövring, så beskriver Claus Clausen innehållet i mannens sexuella inlärnin g. Vi lär oss att objekti-

vera kvinnan som någonting opersonligt, förtingligat. Vi lär oss att fixera vår sexualitet till vissa bitar och detaljer av kvinnokroppen. Vi lär oss att erövra dom. Claus Clausen bidrar med sina personliga erfarenheter av inlärningsprocessen. Också den här boken innehåller en del intervjuer, bl a med exempel på förhållanden som överskridit könsrollerna och förverkligat jämlikheten. Där finns vidare material om den manliga sexualiteten. En artikel om reklamens mansbild. Erfarenheter av att vara ensamstående far. En genomgång av mannens rättslöshet som förälder (där förhållandena tycks vara värre i Danmark).

Men inte heller "Mannen i manssamhället" gräver så där riktigt djupt. Vad man saknar är ett försök till helhetsbild av mansrollen. Vilka mänskliga

Familjens överhuvud

"Jag har aldrig tänkt på hur tillvaron skulle se ut om jag var tjej... Men, det kanske vore väldigt skönt... För då slapp man ha ansvaret för familjen".

"Jag har en evig underlägsenhetskänsla... jag kan inte leva upp till det jag vill vara: familjens överhuvud".

"Det är min plikt och hederssak att försörja min hustru. Hela mitt liv har jag slitit hårt för att hon inte ska behöva arbeta".

"Det är inte svårt att vara ensam ansvarig för familjens ekonomi — det känns som en prestation att kunna föda familjen".

egenskaper är det som den premierar och vilka är det som den undertrycker? Hur fungerar den i arbetslivet och hur fungerar den i privatlivet och hur påverkar den relationen mellan arbete och privatliv? Hur går inläringen till: i familjen, bland kamrater, i skolan, genom massmedia. Först som sist: vilka ekonomiska och politiska vinster tar det kapitalistiska samhället hem på dom rådande könsrollerna? En sån undersökning måste antagligen börja med familjebegreppet — som en primär skärningspunkt för produktion, reproduktion och konsumtion i vårt samhälle. En utförlig och iderik artikel om familjen och vardagslivets ideologi från marxistiska utgångspunkter finns i senaste numret av Förbundet Arbetarmakts tidning "Rådsmakt".

Vilken roll spelar tex idrotten för den manliga ideologin? Är det något som kan antas förena män från olika klasser och miljöer så är det idrottsintresset (inriktat på elitidrott snarare än motionsidrott). När det är Sverige—Sovjet på TV får både politiken och erotiken ta paus. Men vad betyder det intresset? Har inte elitidrotten som ideologisk funktion att projicera en mansbild som är totalt knuten till konkurrens, tävling, prestationsförmåga. På samma sätt som den förhärskande kvinnobilden i massmedia förtingligar kvinnan till sexobjekt, på ungefär samma sätt förtingligar idrotten mannen till prestationsförmåga, till maskin. Elitidrotten s a s ritualiserar det alienerade arbetet, konkurrens och prestationer som är fullständigt isolerade från alla fattbara sammanhang och nyttigheter. Finns det inte någonstans ett samband mellan tidsstudiemannens stoppur och idrottstränarens?

Behövs det en "männens be-

Världsmästaren

John Walker är världsmästare i medeldistanstävling. Är han därför också världsmästare i sängen? Och vem besegrar han där?

frielseörelse"? Jag tror inte det. Vad som behövs är att män i större utsträckning än nu gör sej medvetna om sin mansroll genom att försöka ta fram och tala om sina erfarenheter av den. En medvetandehöjande verksamhet, som kan lyfta fram konflikter mellan samhällelig mansroll och undertryckta mänskliga resurser och behov i ljuset. Men det kan inte vara grunden för en organiserad politisk kamp (med undantag för de homosexuellas kamp eller kamp för lika "rättigheter" i förhållande till barnen). Det eventuella förtrycket av mannen utgår från det faktum att själva mansrollen förutsätter att han accepterar att vara förtryckare. Det är till mansrollen som en lång rad ekonomiska, sociala och kulturella privilegier är knutna. Det är möjligt att dom privilegierna i realiteten kan uppfattas som inte

bara en orättvisa utan t o m ett ok. Men den verkliga kampen mot patriarkatet kan inte föras uppifrån, som en sorts sofistikerad självvranssakelse (och med en liten bit av ett initierat mellanskikt som social bas). Den verkliga kampen måste föras underifrån, av dom primärt förtryckta, av kvinnorna. Krossas kvinnoförtrycket faller också den nuvarande mansrollens grundvalar. Med det menar jag inte att männen bara ska sitta med armarna i kors och vänta. Dom måste rimligen börja arbeta med sej själva, med sina attityder och handlingsmönster. Och solidarisera sej med och stödja kvinnornas kamp.

Leif Nylén

Citaten från "Rätten att vara människa" och Rita Liljeströms m fl undersökning från Kristianstad.

Göran Tunström:

Sårade män
utspridda i många lägenheter
Deras ansikten är som barns
Långt borta i andra rum
sitter kvinnor
och berättar om den svåra tiden
i katakomber
och slutna rum
där syrebristen ökade
för varje år
Det finns en underbar gemenskap
mellan några av dem
som de sårade accepterar

Vi är inte ensamma
Många män betraktar
sina sista spasmer
Jag kan beskriva dem exakt
för i mig sitter de ögon
som ser
kvinnan resa sig
Hon ber mig lösa helgonglorian ur sitt hår
Hon öppnar fönstret
för ny luft
för hemliga signaler
till okända
Många mäns lungor
ställer svårligen om sig
i alla kolonialkrig
måste några alltid förlora
sina besparingar
sina lägenheter
sina barn
och sitt språk
De måste anta ett nytt
Ända fram till den egna dörren
stöder vi de befriades kamp
Sen pågår striden plötsligt
i tamburen, i sängkammaren
Efter en tid
accepterar vi, som förlorare
en ny ordning
Vi sätts i skola
och tar kanske examen
och kan konkurrera på lika villkor
Men vad jag rapporterar om
är det oavslutade nuet
om skövlandet som pågår
ännu vid midnatt
Göran Tunström, Stockholm

Ur en kommande diktsamling

Nånting har hänt mig, nånting det
är
som jag inte känner igen
Folk som förstår det, dom säger
sant där
går över med tiden min vän,
Tänk om jag har blivit kär
Jag har aldrig känt det så här.

Underbar, så underbar, så under-
underbar
kärleken kom så berusande
så tjusande, så vild och så
brusande ... osv

Minns ni Lasse Lönndal när
han sjöng? Vårt kärleksbe-
grepp är som nån sorts meta-
fysisk trolldryck, som man i
bästa fall snubblar över om
man är ett livets söndagsbarn.
Kärlek är nåt som bara händ-
er — utan ansträngning,
utan idé, utan mål. Men ack
så vackert och ack så flyktigt
och ack så många besvikelser
den innehåller. När jag hör
min ungdoms gamla schla-
gers, så vänder min inre blick
sig ofelbart mot avslutade,
stökiga middagsbord, dam-
miga hallmattor, barn som
man aldrig orkar uppleva och
mannen som förlorar sin ero-
tiska dragningskraft i samma
stund som sensualismen blir
en plikt. Sen kan man ju
fråga sig om det är kärleken
eller oss det är fel på — eller
kanske båda.

"Fräls oss ifrån kärleken"
tycker Susanne Brøgger och
med det menar hon *begreppet*
kärleken. Kärleken som ett
redskap att driva oss in i
gamla invanda mönster, där
vi inte LEVER utan bara
spelar våra roller. Den ritual
och det mönster som är för-
knippat med kärleken mel-
lan man och kvinna ("om
du verkligen älskar mej, så
lovar du att plocka ned må-
nen åt mig, men i värsta
fall är jag nöjd med en ny
tvättmaskin"). Den ritual och
det mönster, som gör att kär-
leken som känsla försvinner
och leder in i ett färglöst anti-
drama, där vi som nickedoc-
kor ser förbi varandra. Där
vi för att skydda "kärleken"

Kärleken som begränsning

Med utgångspunkt från några kapitel i Susanne Bröggers bok "Fräls oss ifrån kärleken" diskuterar Gunilla Thorgren det romantiska kärleksbegreppet verkliga innehåll och konsekvenser.

tvingas blunda, sluta andas och somna in i bitter rutin (Älska på lördag — slottsstek på söndag). Den mening vi lägger i kärleksbegreppet och de sociala krav som ställs på oss när kärleken ska förverkligas — **ÄKTENSKAPET**. Kärleken är så förknippad med institutionen äktenskap (i en eller annan form) — trohet — barn — familj, så man skulle kunna tro att känslan och institutionen vore samma sak. Vi reser oss och vrålar **CYNISKT!** till de få som vågar ifrågasätta kärleken och kärlekens ram.

Men är det inte bättre att vi lär oss att strukturera upp vårt liv och vår verklighet; att vi ser livsformen för sig och känslan för sig. Då har vi kanske en chans att komma nån vart. Det är s a s dags att sluta underordna känslan en livsform, som är för begränsad och som kväver känslan.

Vi lever i ett samhälle där känslan saknar marknadsvärde — den är snarare ett handikapp. Ändå drivs vi att orka vidare, just med hjälp av känslan. Desto viktigare att vi vårdar den och inte driver in den i ett mönster att långsamt

tyna bort till ett minne blott, till "nått som går över med tiden". Kärlek och känsla är det viktigaste vi har och ändå låter vi denna ursprungskraft deformeras i stället för att söka en form för den att frodas i, så att vi mognar, växer och **VÅGAR LEVA** med höjd blick, utan förbehåll — öppna i kamp och förändring. Idag har vår längtan att förenas med andra i gemenskap och kärlek reducerats till kärnfamiljens trånga sfär och "sensualismen har uteslutits ur livssfären, och enbart fått ekonomisk betydelse som handelsvara" (i pornografin, veckotidningsromaner osv).

FRÅN KÄRNFAMILJ TILL KÄRNVAPEN

Rubriken är Susannes tes. Nu tror jag mig i och för sig veta att mannen och patriarkatet startade sin väg mot kärnvapnet långt innan kärnfamiljen var på tal. Det började långt bak i antiken, när de aktade filosoferna sa att kvinnan var jorden och materia — mannen var himlen och helig. Sen dess har männen

genom hela vår historia våldfört sig på Moder Jord och förberett hennes undergång. Kärnvapnet är, såvitt jag kan se, den till sist fulländade destructionen — den patriarkala vetenskapens samlade erfarenheter under ett par årtusenden, vars drivkraft kanske varit männens hemliga längtan till sin egentliga hemvist, **HIMLEN**.

Ändå ligger det nånting i det hon säger, för är det nått som kan rädda denna förunderliga värld från total undergång, så är det en frigjord kvinnokraft. Och då blir logiken enkel — om vi avskaffar kärnfamiljen, frigör vi kvinnorna och med lite mer kvinnoförnuft i politiken kan vi i bästa fall få bukt med kärnvapnen. Det är min tes.

Vad är det då för fel på familjen? Jo, säger Susanne, dess största fel är att den egentligen inte har någon **ORGANISK FUNKTION** i vårt samhälle — för vanliga människor.

Innan industrialismen kom var familjen en arbetsenhet. Man, hustru, barn, mormor, morfar, farmor, farfar, most-rar, drängar, pigor, slavar,

trälar, djur, växter. Vem eller vad man var på den hierarkiska skalan, var man medlem i en familj. Familj betyder förresten på latin — alla till mannen hörande slavar. Helt oromantiskt.

När familjens EGENTLIGA funktion försvann, i och med industrialismen, infördes idén med att blanda in kärleken i äktenskapet och familjen. Jag vågar inte uttala mig om huruvida Susanne är objektivt vetenskaplig på den punkten. Men den saken är klar, att man förmodligen var betydligt mer praktisk och prosaisk när man ingick äktenskap på 1600- och 1700-talet än vad man är idag. Och de unga flickorna hade säkert inga krav på att "få förverkliga sig själva" och de var inte fullpropade med veckotidningsdrömmar om den ideale mannen och annat pjösk. Enda likheten då och nu är väl, att en välbärgad man har hög status på äktenskapsmarknaden — men det har ju ingenting med kärleken att göra, utan med kärleken som handelsvara och är s a s en annan femma.

KVINNAN SOM EN NOLLA

Men "de tu skola bliva ett", hymlade prästen då och det gör han än idag, och då börjar vi närma oss sanningen. Nämligen det historiska bagaget kärnfamiljen bär i sitt sköte. För det är vi väl alla överens om att $1 + 1$ aldrig kan bli ett och det var just det som var kruxet. Den gamla äktenskapsformen hade bara prästens tal som en liten kurios vältalighetsrutin. EGENTLIGEN menade han nämligen $0 + 1 = 1$ och då är ju allt i sin ordning. Bortsett från att kvinnan reducerats till en nolla. Och det kan vi ju som MODERNA människor inte vidstå. I stället säger vi att vi ska förändra äktenskapet inifrån och att vi inte alls ska

göra samma misstag som våra kära föräldrar och föräldrars föräldrar osv. Men herregud, vi är ju inte "mer än människor", vilket i och för sig används som en ursäkt för de mest idiotiska påfund MEN vi är faktiskt produkter av våra föräldrars uppfostran och hur många barn har fått nytänkande sanktioner hemifrån.

Inte är det så enkelt som att vi skulle dela våra uppfostrares idéer om livet och familjen. Nej, vi är som sagt MODERNA och i vår idévärld kan man inte ÄGA en annan människa. I vår idévärld förkastar vi svartsjukan. I vår idévärld är kvinnan människa liksom mannen. Men som alltid här i livet är det AVGRUNDER mellan vår idévärld och vår verklighet — och rädslan pockar på restriktioner.

OCH och vi bevakar svartsjukt motpartens liv
OCH vi gråter hejdlöst när vi

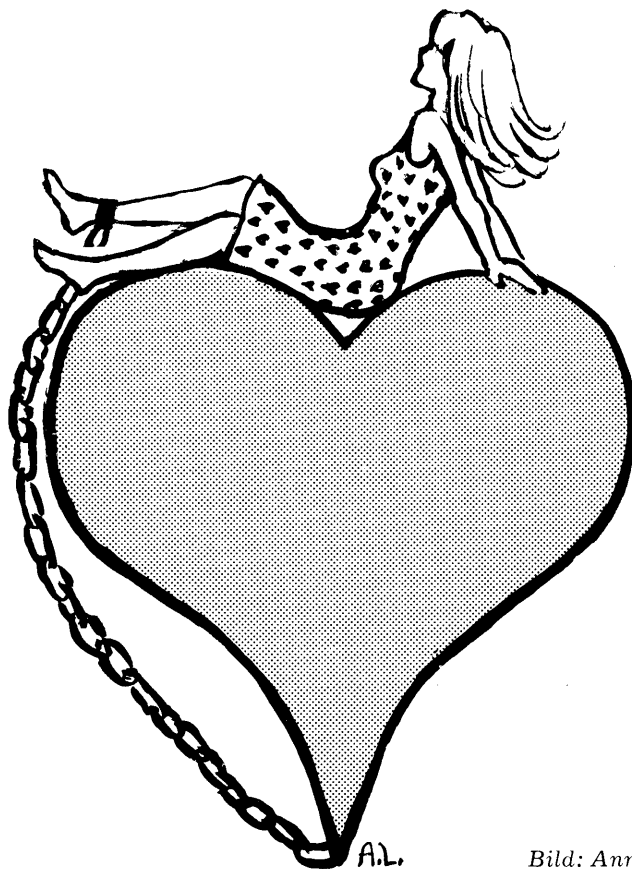

Bild: Anne Lidén

blir "bedragna"
OCH trots allt måste nån sköta slavgörat hemma. Varför inte kvinnan? Vi anser inte att hon är mindre värd för det.

OCH när det nu en gång är så att han sköter huvudförsörjningen så är det väl rimligt att hustru och barn tar HÄNSYN till hans behov och mål.

OCH... OCH... OCH... och hur protesterar man förresten som kvinna mot den som är den ekonomiska förutsättningen för att middan står på bordet också i morgon och att avbetalningen på tvättmaskin, sommarstuga och TV blir betald vid månads slutet... eller vad man nu valt att konsumera. För konsumerar — det gör kärnfamiljen. Konsumtionen är s a s det bestående samhällets största utdelning av tvåsamheten. Och KVINNA... där är du kapitalismens bästa inpiskare. Din sociala osäkerhet och

din identitetssträvan förleder dig till ständigt förnyad konsumtion på jakt efter identitet och egenvärde. Denna jakt som ständigt gäcker dig och aldrig förlöser dig — inte så länge du söker bland pryglar.

Vad blir det då av vår modernisering av äktenskapet — inifrån? Jo faktum är, menar Susanne, att aldrig förr i historien har vi ställt så stora krav på familjen. Aldrig förr i historien har människor varit utelämnade åt så få relationer som idag. På landet och i städerna, sitter vi isolerade i våra stugor eller lägenhetsceller, dit vi flyr från den het-siga produktionen. "Idag kräver vi *allt* av familjen: kamratskap, passion, kommunikation. Men inte nog med det. Ofta ska den ena också kunna uppfylla de barnsliga behov av en far eller en mor, som den andra går och bär på... Idag är det så, att dom flesta betraktar sina LIV som lyckade, om deras äktenskap har lyckats".

Och David Cooper (modern anti-psykiatriker) uttrycker det sålunda: "Den borgerliga kärnfamilj-enheten har under loppet av det här århundradet blivit till den yttersta, fulländade formen för icke-möte mellan människor..."

Och Erich Fromm: "Vi borde faktiskt ha avslutat födel-sen, innan vi dör — och ändå är det de flesta människors tragiska öde att dö innan de har fötts".

Jag tror i och för sig inte att alla eller ens majoriteten skulle ställa upp på dessa "sannings-sägare" vad be-träffar familjen. Det skulle ju liksom vara att förneka en av de största satsningar man gjort i livet. Dessutom finns det såklart "lyckliga" familjer också, men försök inte inbilla mig att kvinnan är annat än kvinna där — alltså reducerad till en nolla.

KÄRLEKEN SOM BEGRÄNSNING

Vid det här laget börjar det bli dags att ställa sig frågan — Vad är då egentligen denna eftersträvansvärda kärlek för något? Ja endera kan man ju avfärda hela frågan som Kirkegaard: "Så fort förnuftet ska försöka sig på att förklara eller tänka för-älskelsen, visar sig komiken, vilket bäst uttrycker sig så-lunda, att förnuftet blir ko-miskt".

Så enkelt kan man ju avstå från all vidare undersökning av kärleken och göra den till något outgrundligt, metafysiskt, långt bortom planering och praktisk vardag. Men eftersom det är i vardagen den ska leva, kan vi väl ta oss en titt på hur den praktiskt tar sig uttryck där. Då bleknar glansen och en doft av den oskrivna lagens sköra osäkerhetsmarginaler sprider sig i luften. För kärleken är om-gärdad av restriktioner, oskrivna lagar och känslor som är fel och känslor som är rätt och handlingar som är brottsliga och handlingar som är heliga. Som Susanne ser det: Monogamin som princip och kärleken som begränsning — otrohet som ett brott. "Du ska älska din nästa, men inte för mycket".

När man valt sin kärlek och käresta, tvingas man sam-tidigt välja bort sin kärlek till andra människor (och det är inte bara erotiska kontakter, utan kärleksfulla vänskaps-förhållanden över huvud ta-get). Man väljer att älska EN och förräder alla andra. Sen kallar vi det kärlek.

"Hur många gifta män-niskor finns det som var för sig hyser starka känslor utåt? I de flesta parförhållanden har kvinnan bara rätt till EN vän — sin man... Ju mindre and-ra människor betyder för ens hustru eller man, desto bättre... Livet och kärleken (till andra än den egna partnern)

är ett hot." (Erich Fromm)

Så slits vi mellan solida-ritet med vår kärlek och vårt behov av vänner och kontak-ter runt omkring oss. Så kän-ner vi vår kärlek otillräcklig när vår längtan efter andra människor antyder att vår partner inte klarar att till-fredsställa ALLA våra behov. Så molar vi i skuld över vår egen svekfullhet och så vägrar vi ställa upp på partnerns vänner. Jag är inte säker på att min matematiska kunskap skulle vara tillräcklig för att räkna upp alla de kvinnor i vårt avlånga land, som tappat kontakten med sina vänner när de mött KÄRLEKEN och som vid den ofrånkomliga skilsmässan står där en-samma och känner sig som dom inget hade att vänta mer av livet, för LIVET försvann med mannen.

Susanne säger: "Om en människa bara älskar en enda annan människa och strun-tar i alla andra människor, är dess kärlek inte kärlek, utan en symbiotisk förbindel-se eller utvidgad egoism". "Kannibalism" är ett annat uttryck som hon anser rele-vant i sammanhanget. Jag tänker inte protestera, bara lite försynt göra oss vanliga människor lite rättvisa genom att påpeka att, eftersom våra föräldrar var kannibaler och människoätare av högsta potens, så har vi s a s lite svårt att genomskåda människo-ätandets omänskliga natur. Det tar tid att byta känslodiet. Men att det är nödvän-digt är fullt klart: framför allt om man är oförsynt nog att ställa den evinnerliga frågan VEM TJÄNAR PÅ DET HÄR DÅ? Ja, vem tjänar på kärnfamiljens kannibalistis-ka kärleksbegrepp? Eftersom vi egentligen aldrig har haft för avsikt att vara kannibaler och heller aldrig skulle dröm-ma om att uttrycka vår kär-lek på det sättet om nån skul-le komma på idén att fråga

oss, så går vi istället med denna smygande rädsla att aldrig bli mätta. OCH att rädslan tjänar reaktionen, det vet vi av erfarenhet. Som Susanne mycket riktigt påpekar: om den inskränkta tvåsamheten inte ägde detta förödande kärleksbegrepp, skulle säkert kapitalisterna tillsätta en kommitté för att uppfinna den. För kan man tänka sig något mer utsatt än en människa som är utelämnad åt EN ENDA KÄRLEKSRELATION? Den rädsla och den osäkerhet som det skapar, fungerar som gödsel på konservativa mönster och strömningar, där varje förändring bemöts med skräckfyllda protester. Och rädda människor passar vårt samhälles makthavare lika bra som handsken på handen. Då slipper dom det både pinsamma och mödosamma i att bevaka oss med inhandlade kulsprutor, för att hålla oss i schack. Vi sköter förtrycket själva s a s — allt i den heliga kärlekens namn (bland annat).

FÖRTRYCKARNAS FLAGGSKEPP

Kärnfamiljen är ett känsligt debattämne och invändningarna brukar vara starka mot dess belackare. Jag kan tex föreställa mig att det är många som frågar sig vad dom har gemensamt med Susanne Brøgger — en vacker, intellektuell, konstnär dotter av borgarklassen. Hon som har rest runt hela världen och prövat på det mesta — utom fattigdom och slit.

Nej, det är riktigt, det ekonomiska förtrycket kanske hon inte känner MEN det ideologiska förtrycket är nog så viktigt och där lever vi under trycket av samma borgerliga ideologi — där kärnfamiljen är själva fästet. Familjen som borgerlighetens flaggskepp. Detta flaggskepp som försvaras lika hysteriskt

av högerpolitiker som av vänsterpolitiker. Familjen är politikens heliga ko, vilket inte är att förvåna sig över så länge det kommer beskyddande utrop från högerhåll, men borde förvåna att det från vänster stäms in i kören — om man inte beaktar det faktum att politiken drivs av män, för då blir ekvationen mer begriplig; kärnfamiljen är också patriarkatets flaggskepp och kvinnans fängelse.

En annan invändning brukar låta ungefär så här: Denna eviga diskussion om "död åt kärnfamiljen", allt medan kapitalismen intensivt jobbar med att förverkliga just detta i hela Europa. Stora industriområden med gästarbetare, pendlare och ensamma hustrur och barn kvarlämnade i "olönsamma" glesbygdsmråden.

Personligen tror jag att en kampform som enbart baserar sig på livets jävligheter och som har kapitalismens terrormetoder som enda utgångspunkt när man vill forma alternativet, är lika fruktlös som att försöka bita sig i svansen. *Det faktum att kapitalismen långsamt håller på att söndra arbetarklassens kärnfamilj, betyder inte att kärnfamiljen är bra.* Dessutom är det bara möjligt för samhället att tvinga män och kvinnor att leva under dessa vidriga pendlarförhållanden (Burträsk-Bagarmossen) så länge männens lön måste räcka till en hel familj, där kvinnan stannar hemma och tar hand om barn och hus utan anspråk på social service och arbete. Kärnfamiljstrukturen gör oss sårbara — i synnerhet gör den arbetarfamiljen sårbar.

Nej bättre än att försöka bita sig i den svans man inte har, är att ställa sig frågan: "VAD VILL JAG HA UT AV LIVET, som inte bara ekonomiskt utan också känslomässigt ger mig trygghet?" Var-

för skulle arbetarklassen avsäga sig känslomässiga visioner om kärlek och känsla bara för att samhället idag inte lämnar utrymme för annat än ångslan inför permitteringar, problem med ekonomi och utslitna kroppar? Ekonomisk jämlikhet är inte allt, men en av förutsättningarna för ett rikt liv. Kampen mot deformationen av våra känslor är lika viktig som kampen mot ett deformationerat ekonomiskt system.

Kampen för en frigjord känsla är revolutionär i kombination med kampen för ett ekonomiskt rättvist system. Utesluter man den ena eller andra biten ur kampen, blir resultatet haltande och vi kommer aldrig dit vi vill. För det är väl inte kampen som princip vi hyllar? ... utan kampen som en strävan att få leva ett ROLIGARE liv. "Man ska inte säga av den gren man sitter på", säger då nån med hänvändelse till att familjen idag är den enda trygghet vi har. Nej visst, men man kan ju tänka sig att flytta till en bättre gren, med bättre utsikt — i stället för att envist bita sig kvar i en obekväm negativ trygghet.

Det är annars en utbredd vanföreställning att arbetarklassens kärnfamilj skulle innehålla så mycken mer gemenskap och solidaritet och kärlek av den goda sorten, än borgarklassens. Visst krävs det mer sammanhållning för att få ekonomin att gå ihop, negationen sammansvetsar, men att därifrån dra slutsatsen att parterna skulle vara mer jämlika i en arbetarfamilj är helt vansinnigt. Så länge vi lever i ett samhälle där kvinnan (och även en del män) inte äger lika rätt till arbete, där kvinnoyrken har lägre status än andra, där barn och födande är ett handikapp, där arbetsmarknaden är utformad efter familjeförsörjarens normer, så

länge existerar ingen jämlikhet mellan man och kvinna NÅGONSTANS. (Och förresten när det mest självklara är fixat återstår fortfarande våra egna roller och värderingar att tampas med — arbetarklassen är ingen isolerad grupp i samhället, man delar även där borgarnas ideologi i stort) Vi påverkas av de sociala och ekonomiska förutsättningar vi lever under och därför lever i *synnerhet* arbetarkvinnan under ett patriarkalt förtryck — också i hemmet. Lägre status i samhället, och lägre status i hemmet. Ju färre alternativ som lämnas en människa, ju mer förtryckt är hon. För arbetarklassens kvinnor är alternativet till kärnfamiljen — ett slitjobb med kvinnolön och ensamansvar för eventuella barn. Då kallar jag kärnfamiljen en trygghet i negationer.

Efter alla dessa kraftiga utfall mot den familjebild och kärleksram som vi stretar inom idag, så förväntar sig naturligtvis läsaren några stol-

ta visioner på slutet — Vad tusan är det hon snackar om då, som är så sabla tjusigt? I ärlighetens namn måste jag erkänna att jag inte klarar av att defeniera nåt som inte finns MEN jag vet med alla mina sinnen att den känsla och de resurser till kärlek som vi bär inom oss KAN GÖRA REVOLUTION

den dag vi vågar ställa våra kärleksresurser till förfogande

den dag vi inser att vår egen rädsla är en större fiende mot livet än den verklighet vi misströstar i

den dag vi verkligen inser vilket dyrt pris vi betalar för att sitta skyddade i våra roller.

den dag vi vågar se det förtryck vi själva beseglar vårt eget förtryck med

den dag kärleken upphör att vara enbart kyssar och passioner

den dag kärleken blir en livsattityd, en atmosfär inom vilken ryms arbete och kamp och gemenskap som

växer, vartefter vi strävar att utveckla den tillsammans med många människor

Jag tycker det är snålt om vi bara skänker våra barn en mödosam kamp i negationer att ärva: "ner med kapitalismen". Vi måste väl också skänka dom motivet till vår vrede;

att vi vill ha roligt

att vi vill kunna skratta högt och länge utan att någon i lägenheten bredvid sitter och gråter och får sin egen ensamhet bekräftad av vårt skratt

att vi vill rysa av glädje när vi ser andra människor i ögonen

att vi vill få en chans att tycka väldigt mycket om oss själva

att vi vill växa

att vi är nyfikna på alla de oanade, fantastiska dimensioner livet innehåller bakom förtryckets kvävande murar...

Ny artikelserie i Vi Mänkor:

DET FRIVILLIGA FÖRÄLDRASKAPETS SAMHÄLLE

Pillret och spiralen och den fria aborten har inneburit en revolution för kvinnorna. För första gången i vår kända historia kan vi själva kontrollera vår fruktsamhet, välja om och när vi vill ha barn, planera vårt liv, väga lyckan att vara mor mot glädjen i arbetet, självförverkligandets frihet mot föräldraskapets samhörighet. Själva avgöra vilken börda vi orkar bära.

Intill nu har kvinnors liv präglats av rädslan för önskad graviditeter. "Det enda man nu vet om barn är att dom alltid kommer olämpligt" sa min mormor, fyrbarnsmamma. Det handlar inte om att inte vilja ha barn utan om graviditet som en ständig irrationell faktor i livet.

Men den frihet vi nu fått är ett tveeggat svärd. Den innebär också ett absolut ansvar för sitt eget liv och för de barn man väljer att föda. Idag innebär valet att bli mor för många kvinnor avstående från så mycket annat, som är viktigt. Kravet på fri abort borde nu följas av kravet på rätten att föda barn, på ett samhälle

där föräldraskap och arbete båda är självklara rättigheter.

Men detta val är en realitet bara för en minoritet kvinnor som har möjligheter att utnyttja den friheten. För de flickor som växer upp i veckotidningarnas förljugna kvinnomyter och statiska könsrollsideal innebär samma frihet en sorts rättslöshet. Det gamla samhällets svar på osäkra preventivmetoder var kravet på mannen att gifta sig med den flicka han "ställt i olycka". Den sortens "ridderlighet" — i grunden en barnförsäkring — finns det inte utrymme för i ett samhälle där varje kvinnas plikt är att ha pillret i väskan och glatt hoppa i säng — och förresten finns det fri abort om det värsta skulle inträffa.

Vad innebär detta så för mannen och faderskapet? Innebär det ökat delat ansvar för barnen eller blir de ännu mer "kvinnornas sak"? Det är några av de frågeställningar vi tänker ta upp i artikelserien som inleds på nästa sida med en debattartikel av Anne Lidén: Fruktsamhetskontroll — i vems intresse?

Fruktsamhetskontroll — i vems intresse?

Anne Lidén

Vem ska kontrollera kvinnornas fruktsamhet? Männen, statliga institutioner eller kvinnorna? Med utgångspunkt från ett grundläggande kvinnokrav "Kvinnans rätt till sin egen kropp", vill jag ta upp en diskussion om moderskapet. Frågan om rätten till vår kropp och makt över barnafödandet är lika viktig i kvinnokampen som rätten till arbete och makt över produktionen. I den här artikeln koncentrerar jag mig enbart på barnafödandet. Frågan om mannens nya fadersroll och barnens uppväxt i samhället är andra viktiga ämnen som bör tas upp ur detta perspektiv.

Familjen som social institution för kontroll av fruktsamhet

Den kvinnliga sexualiteten har en viktig samhällelig funktion genom det faktum att *kvinnan föder barn*. En härskande klass måste, för att kunna ha effektiv kontroll över naturrikedomar och arbetskraft, också ha en effektiv kontroll över kvinnornas fruktsamhet, reproduktionen av arbetskraft och arvingar.

Kvinnans sexualitet har hållits under kontroll genom ett socialt, politiskt system, som genom årtusenden förändrats i förhållande till produktionsförhållandena. Detta system kallas det patriarkaliska systemet, därför att det utgår från *fadersmak-*

ten, mannens rätt att kontrollera kvinnans kropp.

Ordet "familj" används ofta som om det vore en samling människor som "fritt" och "av kärlek" slagit sig samman. Det är en idealistisk syn. Vi måste ha en *materialistisk* syn. Människans sexualitet har aldrig varit "fri" utan i alla samhällen stått under någon form av social kontroll. Religioner och myter uttrycker hur denna kontroll tillämpades i verkligheten. Sagan om Lilith, Adam och Eva berättar om den kristna ideologin; hur mannens sexualitet erkändes som livets drivkraft medan kvinnans kriminaliserades och förnekades.

Rita Liljeström har studerat abortens historia i Sverige.

Hon menar att familjen ytterst är baserad på kontroll av fruktsamheten, att fruktsamheten har bildat basen för de sk könsrollerna d v s arbetsfördelningen mellan män och kvinnor. I Sverige har äkten-skapet varit institutionen för godkänd fruktsamhet.

Familjeplanering, befolkningskontroll och kvinnlig barnplanering

Det finns ett internationellt system för fruktsamhetskontroll som ofta brukar kallas "familjeplanering". En riktigare beteckning är *befolkningskontroll* eftersom den utförs av sk biståndsorgan och riktar sig *mot* en nation, ett folk för att hålla landet undertryckt. Steriliseringar, injektioner och spiraler påtvingas idag Tredje världens kvinnor och har då inget med kvinnans frigörelse att göra som ofta görs gällande.

Lars Bondestam skriver i boken "Mera folk" att man mot befolkningskontroll skall sätta "familjeplanering":

"Att ge människorna rätt att planera sina familjer efter egen önskan och att ge varje kvinna rätt att bestämma antalet födselar..." (sid. 66),

I kampen mot den imperialistiska befolkningskontrollen är det riktiga kravet "nationell kontroll över fruktsamheten" för både män och kvinnor utsätts för kontrollen. Men det ligger en motsättning i det L.B. skriver nämligen mellan kvinnans rätt att själv bestämma antalet födslar och att både män och kvinnor skall planera "familjen". Ordet "familjeplanering" används ofta när man menar planering av barnafödandet. Eftersom familjen ju är baserad på kontroll av kvinnans fruktsamhet kan man undra i vems intresse planeringen skall ske?

Ulla Lindström, som medverkar i "Forskare om befolkningsfrågor", anser att termen *barnplanering* är en bättre definition än "familjeplanering":

"Kvinnor planerar sina barn idag i stor utsträckning med strängt personlig hänsyn till bl a sådana faktorer såsom egna studier, egen karriär, eller möjligheterna till barn tillsyn och inte i första hand med avseende på att barnet skall ingå i en enhet som kan kallas familj." (sid. 218).

Men ordet barnplanering anger inte vem som har makten över denna planering. I ett samhälle med kvinnoförtryck kan vi inte använda begrepp som *döljer* det faktum att kvinnan inte har rätt till sin egen kropp. U.L:s uppsats heter "Kvinnlig barnplanering" och det är bättre. Vi måste särskilja begrepp som *statlig fruktsamhetskontroll* och *kvinnlig barnplanering*.

Det patriarkaliska systemet i Sverige

Vem har makten över fruktsamheten i Sverige? Är det vi kvinnor som styr barnplaneringen? Nej, det som ytterst bestämmer vårt handlande styr vi inte över; tillgången på arbetsplatser och daghemsplatser, säkra preventivmedel och rådgivning, möjligheterna till abort, möjligheterna till

hjälp med vårdnad om barnen. Ulla L. skriver:

"När det gäller barnplanering, finns det många faktorer som är gemensamma för alla kvinnor i hela landet under 1900-talet, t ex lagstiftningen om barn, aborter, försäljningen av preventivmedel, skolor, barnbidrag, äktenskap m m (sid. 217)."

Man kan alltså säga att det finns ett *patriarkaliskt system* i Sverige som riktar sig mot alla kvinnor. Och på samma sätt som kapitalet har "familjen" undergått en *monopolisering*. Förr var mannen i äktenskapet basen i den patriarkaliska hierarkin och biskoparna eliten. Nu har *staten* övertagit hela denna makt. Med Socialstyrelsen i spetsen styrs den i kommunala och rättsliga instanser ända ner till kuratorerna på socialbyrån. Den enskilde mannen har inte längre någon *avgörande* makt. Motsättningen mellan basen och eliten är tydlig, underhållsplikten t ex drabbar lågavlönade män hårt.

Rita Liljeström och Edmund Dahlström har i sina studier märkt förändringar i familjeutvecklingen, det har skett en "sektorisering"; sexualiteten har blivit lösgjord från fortplantningen, familjebildning och fruktsamhet är frikopplade från arvsintressen, den äktenskapliga legaliteten har minskad betydelse och "oäkta" barn jämställs med "äkta". (Forskare om befolkningsfrågor. Sid. 186).

De hävdar också att det kontraceptiva samhället är en realitet i och med abortlagen och kvinnokontrollerade preventivmedel. Är det verkligen så? Vem är det som bestämmer antalet BB, barnmorskor, mödravårdskliniker? Vem styr forskningen, framställningen och distributionen av preventivmedel? Vem bestämmer antalet arbetsplatser och daghemsplatser? Ja — inte är det kvinnorna!

Patriarkatets historia är också kvinnokampens

Abortens historia i Sverige berättar om motsättningen mellan kyrkans och statens centralmakt och den folkliga, lokala traditionen. Den berättar om kvinnornas envisa kamp att lösa problemen när deras sexualitet kolliderar med kyrkans lagar; kravet på *legitim börd* och *plikten att föda*. Och om kyrkans straff, när de bröt mot legitimitetsreglerna.

Det är också historien om motsättningar inom patriarkatet om vilka metoder för fruktsamhetskontroll som bäst lämpade sig för de rådande produktionsförhållandena. Mellan *kyrkan* och *staten*, som genom industrialiseringen övertog mer och mer av kyrkans makt. Ex;

Den snabba strukturomvandlingen i Sverige orsakade ett ökat antal ogifta mödrar, som levde i stor misär. Kyrkan ansåg att det berodde på "lösaktighet" hos kvinnorna och krävde hårdare familjemoral. Under befolkningskrisen 1930 ansåg befolkningskommissionen att de ogifta mödrarna skulle få ökat samhällsstöd för att nativiteten skulle höjas. Abortkommissionen däremot ville ha sociala skäl för abort. Befolkningskommissionen vann.

Ur kvinnans synpunkt existerar det ingen motsättning mellan rätten till abort och

Ogifta, barnlösa kvinnor skall befruktas av SS-män för att staten skall få en "arisk" befolkning. Teckning av Anne Lidén.

ökat samhällstöd till ogifta mödrar, så för kvinnorna har det gällt att *utnyttja* dessa motsättningar till att skapa politiska fördelar. Under decennierna har abortutredningarna avlöst varandra. Inte förrän i år har kvinnokampen och patriarkatet åstadkommit en kompromiss. Vi har fått arton veckors betänketid att välja abort eller att föda barn.

Monopolkapitalet kräver en fruktsamhetskontroll efter dess behov

Familjen är *stationär* och det kolliderar med monopolkapitalets krav på *rörlig* arbetskraft. Att mannen pendlar går att kombinera med familjen och att en viss mängd ogifta kvinnor arbetar stör inte. Men när en stor mängd *gifta kvinnor med barn* arbetar då kolliderar familjen på allvar med produktionens organisering. "Privata familjefrågor" blir allvarliga samhällsproblem; Boendeformer, resor, arbetstid, barnuppfostran, mänskliga relationer, personlig hygien och fruktsamhetskontroll. Maskineriet gnisslar högljutt. Vi kvinnor kräver en lösning på problemen för vi får sitta emellan.

Efterkrigstidens socialdemokratiska kvinnoprogram "Kvinnans två roller" skrevs av Alva Myrdal och Viola

Klein. Det uttrycker den statsbärande ideologin hur kvinnans barnafödande skulle kombineras med industrins krav. Arbetarrörelsen gjorde, enligt traditionen från Lasalle, en felbedömning av kvinnorörelsens krav och förlitade sig på staten.

Idag kommer den i en ny tappning. Förr skulle anpassningen ske i årsintervaller — nu i intervaller om *timmar*. 6-timmars-dagen anses vara lösningen på hur familjen och industrin inte skall kollidera. Man vill att det ska *gnissla lite mindre* i maskineriet.

Men vi kan också få ett framtidsmonster där makthavarna delar upp våra funktioner på *olika kvinnor i lönsamma sektorer*. Ett mönster som redan kan skönjas inom EG; Kvinnor som föder barn blir isolerade och arbetslösa i förorter och glesbygdsområden. Kvinnor som arbetar blir förflyttade mellan olika industrier och kan ej föda barn. Arbetslösa kvinnor utan barn tvingas prostituera sig i storstäderna.

Genetisk forskning och fruktsamhetskontroll är fruktansvärda vapen i händerna på monopolkapitalet. Det var ingen "slump" att nazisterna krossade kvinnorörelsen och påbjöd kvinnolagen "Barn, Kök och Kyrka"! Hur ska vi undvika en sådan utveckling? Vad vill vi ha för framtid?

Det frivilliga moderskapet

Kristina Arvidsson och Margareta Lundgren skriver i Rapport nr 2/72 att monopolkapitalets samhälle skapar "mamma-barn-familjen". Ritta L. nämner en liknande utveckling:

"Under 1960-talets senare hälft ökade antalet utomäktenskapliga förbindelser starkt och äktenskapsfrekvenserna sjönk. Om man så vill, kan man i denna statistik avläsa ett genombrott för den ogifta modern.

En del kvinnor väljer att föda sina barn som ogifta mödrar. Rätten till abort befäster slutgiltigt att kvinnan inte "råkat i olycka" utan att det är ett frivilligt moderskap." (Soc.med.t.sid. 93)

Hur skall vi bedöma denna utveckling? Skall vi se den som sedernas förfall? Som en kapitalistisk konspiration? Som en *negativ* utveckling för kvinnorna? Ska vi utgå ifrån att familjen är den "naturbundna" formen för fruktsamhetskontroll och kämpa för att den ekonomiska utvecklingen hejdas?

Eller är det en *positiv* utveckling som gagnar kvinnorna? Att vi kvinnor kan stå *kollektivt* mot den patriarkaliska makten och inte som förr splittrade och rivaliserande, underställda varsin man. Ska vi kräva ökat stöd åt ogifta mödrar och ökade möjligheter att välja det frivilliga moderskapet?

"Hon har velat ha barn, men har inga, beroende på att hon först velat finna en karl som passat henne. För den skull behöver hon inte vara gift med eller ens bo tillsammans med honom utan huvudsaken är att han är hennes sökta ideal." (Kvinnlig barnplanering sid. 234)

Så beskriver Ulla L. en kvinna i en undersökningsgrupp. Det visar att det finns en *drivkraft* hos oss kvinnor att föda

barn till samhället och inte till en enskild man. Men i dagens samhälle görs vårt barnafödande till en konflikt med vårt arbete. "Kan man få barn utan att bli bunden av det, så måste det betyda lika mycket som preventivmedel för kvinnans barnplanering", menar Ulla. (sid. 246)

Kvinnosakskvinnor har alltid blivit beskyllda för att vara mot barnafödande när de krävt preventivmedel. Rita L. och Edmund D. menar att "oviljan att skaffa sig barn var lika mycket en fråga om barnens välfärd som de vuxnas..." och Rita L. skriver också:

"När kvinnornas ekonomiska ställning förbättras ökar möjligheten för kvinnor att välja att ha barn utan att gifta sig med fadern." (Soc.med. t. s. 94). Det behövs således inga manipulationer från statens sida för att det ska födas barn i samhället. Ge oss kvinnor ekonomisk trygghet, arbete, daghem och självbestämmande så kommer vi att föda barn!

Men det är idag en klassfråga huruvida en kvinna kan välja ett frivilligt moderskap. Möjlighet till det måste alltså bli verklighet för *alla* kvinnor, inte bara för de högavlönade. "Kärnfrågan för den ogifta moderns försörjning blev — hur hon ensam skall kunna kombinera yrkesarbete med fostran och vård av barn — och hur hon skall undvika att bli socialt isolerad, icke på grund av fördomar, utan av brist på tid och av bundenhet till barnet." (Soc.med. t. s. 95)

"Kvinnans rätt till sin egen kropp" — är utgångspunkten.

Detta krav är grundläggande i kvinnokampen. Det möter motstånd bland både män och kvinnor. Kajsa Ohlander och Marit Paulsen tex, som agerat mot detta krav, hävdar istället "mannens rätt till barn" och "mannens rätt att dela kvinnans roll inom fa-

miljen". De utgår från den liberala ideologin att det finns två utbytbara sk "könsroller". Det är lika löjligt som att *männen* ska andas vid kvinnornas förlösningar!

Men även Rita L. har liknande tankegångar, och hon avslutar sin artikel om abortens historia med följande:

"Mannens rätt till barn, mannens rätt till kontroll, vad händer med den? Vad händer med mansrollen på sikt i det kontrceptiva samhället, där kvinnan har nycklarna till fruktsamheten och där hon kan göra sin fruktsamhet villkorlig?" (Soc.med. t. s. 82).

Rita L. är tydligen oroad över kvinnans möjlighet att frånta männen kontrollen. Men mannen har *ingen* "rätt till barn" eller "rätt till kontroll". Ingen vuxen människa har "rätt" till barn — det är *barnet* som ska ha rätt till sig självt. Det är ingen "rättighet" att kontrollera en annan människas kropp — det är förtryck! Vill R. L. ha kvar det patriarkaliska systemet? Varför skriver hon i så fall inte att männen ska ha "rätt till *fru*" eftersom det är det det innebär?

Männens möjlighet att delta i samhällets barnuppfostran och få en ny mansroll beror på *kvinnokampen*. Och barnets möjlighet att få makt över sin egen uppväxt är helt avhängig kvinnans kamp för att kunna föda önskade barn.

Strategi, mål och metoder

För att parollen "Kvinnans rätt till sin egen kropp" inte ska vara en tom fras, måste kvinnorörelsen lägga upp det politiska arbetet för hur vi kvinnor konkret skall erövra makten över barnafödandet.

● Målet måste vara att kvinnorna får *total*, politisk och ekonomisk kontroll över *hela* det patriarkaliska systemet, *alla* institutioner, lagar och förordningar och industrier, som idag upprätthåller den patriarkaliska makten. Vi kvinnor ska kollektivt *styra* och *planera* vårt barnafödan-

de. Vi ska göra om institutionerna så att de tjänar *alla* kvinnor.

● På vägen dit ska vi kämpa för att få möjlighet att *överklaga* de övergrepp som begås mot oss, och att kunna *förhandla* med de myndigheter och industrier som styr oss, tex Socialstyrelsen och preventivmedelsindustrin.

● Vi ska arbeta för *reformer* som lindrar kvinnornas dagliga problem. Ställa krav på utbyggd mödravård, preventivmedelsrådgivning, forskning om ofruktsamhet, helt fri abort mm (Gör en lista!)

● Solidaritetsarbetet med Tredje världens kvinnor i deras kamp mot befolkningskontroll är en del av vår kamp. "Kvinnans rätt till sin egen kropp" är en *anti-imperialistisk* paroll.

● Och så ska vi skapa en *moderskapskultur* som utgår från *vår* syn på barnafödandet. Ska vi finna oss i att bli kallade syndiga, orena, smutsiga och osmakliga när vi blöder, älskar och föder barn? Ska vi finna oss i att bli tröstade med romantiska färgbilder av mor och barn medan BB läggs ner på löpande band? Den falska modersmyten är ett hån mot moderskapet! ■

Litteraturlista

Socialmedicinsk Tidskrift 2/75, Rita Liljeström, "Abortens historia" och "Det kontrceptiva samhället".

Forskare om befolkningsfrågor, Kap. 5, 6. (Bil. till Ett Folks Biografi).

Meddelanden från arkivet för folkets historia 1/75 "Abortens historia", Lotta Jonsson.

Mera Folk, antologi om folkkökning, red. Lars Bondestam, Miljöförlaget.

Rapport nr 2/72, SIDA.

Folkkökning, Erland Hofsten, Rabén & Sjögren.

"A study of abortion in Sweden", Rita Liljeström, Rapport till befolkningskonferensen 1974.

"Är det vårt fel eller deras", Anne Lidén Kvinnobulletinen 3/75.

Det här ska skolan lära våra barn om sexualitet och samlevnad: USSU

I oktober 1974 offentliggjorde utredningen för sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsarbetet (USSU, tillsatt 1964) sitt slutbetänkande, "Sexual- och samlevnadsundervisning" (SOU 1974:59).

Betänkandet, som till större delen är en utförlig sammanfattning av fakta, funderingar, överväganden och tankar om vad man kan föreslå politikerna, har i sin senare del ett förslag till en helt ny lärarhandledning för sexual- och samlevnadsundervisning i grundskolan och gymnasieskolan.

På vilket sätt skiljer sig den nya handledningen från den tidigare?

Psykologiska, sociala och etiska aspekter på samlevnadsfrågor ges väsentligt mycket större utrymme; behandlas under 25 rubriker mot 12 i den tidigare.

Många moment i undervisningen skall tas upp tidigare än förut. Detaljundervisningen skall exempelvis ske redan i 1:an. Huvudtanken är att barn skall födas önska och detta förstår sjuåringer mycket bra.

Ett av de *mål* för undervisningen som utredningen föreslår är att eleverna skall förvärva en saklig och allsidig orientering om olika värderingar och livsåskådningar, som har betydelse för sexuallivet. Man skiljer då på *grundläggande* värderingar vilka lärarna skall ta ställning för och söka påverka eleverna i och *kontroversiella* värderingar för vilka undervisningen inte skall ta ställning utan endast informera, skapa förståelse och ge eleverna material så de kan bilda sig en egen uppfattning.

Med grundläggande värderingar avses "demokratis principer om tolerans, sam-

verkan och likaberättigande. — Människans egenvärde, människolivets okränkbarhet och därmed rätten till personlig integritet."

Någon särskild sexualmoral skall inte finnas utan samma krav på hänsyn till andra människor och ansvar för konsekvenserna av sina handlingar skall gälla såväl sexuella relationer som på andra livets områden.

Vidare bör undervisningen ta avstånd från den traditionella dubbelmoralen där kvinnor döms moraliskt för handlingar som män utan vidare kan begå.

Som önskvärt anses att män och kvinnor söker förverkliga målet att integrera sexualiteten i en personlig relation. Med "personlig relation" avses då en tvåvägskommunikation, ett ömsesidigt givande och tagande.

Fördömandet av variationer i sexualdiftens inriktning bör motverkas och en förstående och hänsynsfull inställning befrämjas. Fysiskt och psykiskt handikappade, mentalsjuka, interner på fångvårdsanstalter och andra anstaltsbundna skall erkännas rätt till sexuellt samliv och detta bör undervisningen

medverka till, såväl som att motverka fördomar mot äldres sexualliv.

Otrohetsbegreppet

Den punkt under grundläggande värderingar som vållat den mest omfattande diskussionen är den som talar om "avståndstagandet från otrohet". Där suspenderas toleransprincipen, men med otrohet bör då avses ett *svek mot gemenskapen* och inte den sexuella handlingen i och för sig. Enligt USSU:s undersökningar tycker de allra flesta i svenska folket (90 %) att om man har ett förhållande så skall man hålla ihop.

Frågan är vad "de allra flesta i svenska folket" menar med "otrohet". Genom att använda detta ord har utredningen givit tolkningsmöjligheter som kan tillfredsställa olika åsiktsgrupper dels de som med "otrohet" faktiskt menar den sexuella handlingen och dels de som menar varje form av *svek mot gemenskapen*. "Otrogen" i den betydelsen kan man vara när det gäller ekonomi, politik, intressegemenskap, barnuppföstran m m.

Kontroversiella värderingar

Med kontroversiella värderingar avses uppfattningar "varom enighet inte råder". Undervisningen får inte ta ställning mot:

- den minoritet som tar avstånd från föräktenskapligt samliv över huvud taget
- äktenskapets vara eller icke vara
- en minoritetsgrupp som inte anammar preventivmedel som medel för födel-sekontroll

Undervisningen får inte heller ta ställning i abortfrågan. De olika uppfattningarna skall redovisas och argumenten bakom återges. Folket anses djupt delat i denna fråga.

Inte heller när det gäller föräktenskapliga förbindelser i tonåren bör skolan uttala några generella moraliska omdömen.

Tidiga sexualdebuter

En mycket diskuterad punkt har varit utredningens uppfattning att "alltför tidiga sexualdebuter" emellertid bör motverkas av undervisningen. De faktiska riskerna med sådana bör framhållas och elevernas bör få tillfälle att diskutera hela denna fråga.

Med "alltför tidiga sexualdebuter" avses sådana då ungdomarna inte är "känslomässigt- och viljemässigt mogna att klara av en sådan relation". Sexuella förhållanden där ungdomar visar "ansvar och hänsyn" har de flesta däremot inget emot.

Uttrycket "ansvar och hänsyn" definieras inte. Utredningen framhåller som en av sina tyngsta punkter att någon "normal" ålder för samlagsdebut inte finns. Spridningen ligger mellan 14–21 år. I stort kan man säga att 50 % har sitt första samlag före 18 år och 50 % efter.

Undersökningen visar att ungdomar som debuterar sexuellt för tidigt riskerar

att råka in i ett disharmiskt och ytligt förhållande. hamna i en rad kortvariga och opersonliga förhållanden.

utsättas för oönskad graviditet eller gonorrésmitta.

Möjligen kan man förutsetta att detta att visa "ansvar och hänsyn" är att inte råka in i de här situationerna. Råkar man in i dem har man debuterat för tidigt.

På något sätt står inställningen att man skall motverka alltför tidiga sexualdebuter (som inte har med åldern att göra) i motsättning till den åsikt om rätt till ett sexuellt samliv som framförs på annat ställe i utredningen och

där det också påpekas att detta har en gynnsam inverkan på individens livssituation.

Frågan är väl också om de alltför tidiga sexualdebuterna kan motverkas i någon betydande grad genom att man framhåller riskerna med dem och att man diskuterar grundläggande värderingar och olika sexualmoraliska uppfattningar till skillnad mot tidigare när man endast rekommenderade avhållsamhet (och vilket många än idag vill). Problemet ligger väl i varför vi har alltför tidiga sexualdebuter och varför de medför sådana risker. Beror barnsligheten och omogenheten hos de individer som anses debitera för tidigt på otrygghet, ömhetslängtan, vilsenhet, uppväxtproblem, så räcker inte de rekommendationer långt som utredningen ger.

Om en sexualdebut är för tidig kan man väl inte heller veta förrän efteråt. Och man får inte heller glömma sexuallivets möjligheter att skänka individen både ökad ansvars-känsla, hänsynsfullhet och personlig mognad.

Handledningsförslaget rekommenderar vidare

● att sexuallivets gemenskap, njutning och glädje skall framhållas ävensom att föräktenskapligt samliv skall behandlas och inte bara äktenskapligt. Värdet av en bestående och nära personlig gemenskap mellan man och kvinna understryks starkt.

● att den sexuella öppenheten bör framställas som ett framsteg, men den kvinnosyn; kvinnan som enbart sexualobjekt, som oftast förekommer i pornografin bör kritiskt analyseras.

● att information om möjligheten till individuell rådgivning skall lämnas. Flera rådgivningsbyråer liknande den som finns i Borlänge bör upprättas. Där givs all slags rådgivning i samlevnadsfrågor och lokalerna har inrättats så

att ungdomarna kan känna sig hemmastadda där.

● att sexualundervisningen skall vara obligatorisk även för invandrarbarn, men stor omsorg bör visas vid kontakten med deras föräldrar om denna undervisning.

● att lärarutbildningen förbättras. De flesta lärare har, enligt USSU:s undersökning, ansett sig ha fått otillräcklig utbildning på området i fråga. Utredningen föreslår dock ingen utökad fortbildning för lärare.

● att sexologisk forskning bör få ökat utrymme.

● att ledare inom ungdomsorganisationerna bör utbildas. Bristen på rådgivning och vägledning i sexual- och samlevnadsfrågor är påfallande stor inom dessa. Endast de kristna ungdomsorganisationerna tar upp sexualfrågor i någon större utsträckning.

● att vid presentationen av sexualundervisningen för föräldrar, den åsikten bör framhållas att hem och skola har delvis skilda uppgifter och aldrig kan ersätta varandra. Hemmet ger genom sin allmänna påverkan den emotionella utvecklingen och de grundläggande värderingarna som är förankrade i personligheten. Skolan kan ge faktakunskaper, insikt om konsekvenserna av olika handlings-sätt, klarare blick för olika värderingar.

Sammanfattningsvis kan man säga om sexualutredningen och lärarhandledningen att de följer USSU:s tes att den sexuella tabukänslan i Sverige ännu är mycket stor och därför skyndar långsamt. Eftersom utredningen tillsattes 1964, kan man förutsätta att mycket hunnit ändra sig under tiden slutbetänkandet vuxit fram och att därför den omsorg om folkviljan som utredningen visar redan vid det här laget är en aning förlegad.

Hjördis Levin

"Bland familjens medlemmar intager naturligtvis husfadern första rummet. Då utan honom dess medlemmar ej skulle kunna existera, är det blott hans obestridliga rätt att främst af alla blifva betjenad och tillgodosedd. Och det är husmoderns oeftergifliga skyldighet att vaka över att hennes make af alla i huset blifver ansedd som den förste och förnämste... om han fordrar att främst af alla i huset blifver ansedd som den förste och förnämste... om han fordrar att främst af alla blifva åtlydd och betjenad är detta helt enkelt hans rättighet. Mången eljest god man blir kinkig om... han får vänta på sin middag, sin morgontidning; och hans rock inte är borstad, hans tändsticksask inte på sin plats; om rullgardinerna är snett uppdragna, om pianot står öppet; om huspigan går i nedkippade skor med mera..."

Ur Mathilda Langlerts bok "Husmodern i staden och landet, en fullständig handbok i hushållningens alla grenar", 1892.

En bit borgarkultur

"Hembiträdet berättar" heter en utställning som pågår på Nordiska Museet i Stockholm från april och in på hösten. På skärmar får vi se de olika arbetsuppgifterna; elda, städa, putsa och feja, tvätta, diska, laga mat, servera, snyta barn och vara till pass i största allmänhet. Lönen minimal och anseendet obefintligt.

Utställningen visar de föremål som är förknippade med arbetet, varvat med citat ur hembiträdens berättelser om sina jobb. Jag skriver föremål som är förknippade med arbetet, eftersom ju arbetet i sig själv inte lämnade några spår

efter sig. Det var ett evigt service- och underhållsarbete som aldrig tog slut. Hembiträdena fick inte ge uttryck för någon skaparglädje eller ens känna tillfredsställelse över en god arbetsinsats.

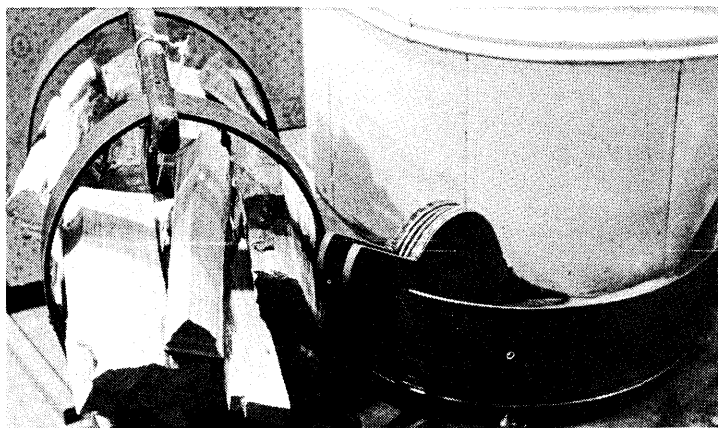
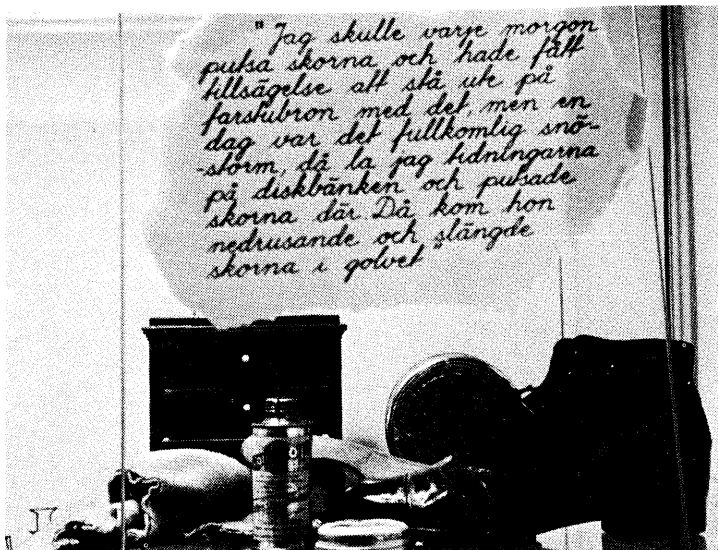
Några krav på lönen kunde man inte ställa. Den kvinnliga arbetslösheten under industrialismens uppbyggnadsskede var så stor att de som sökte sig till de här jobben inte kunde ställa några krav på vare sig lönen eller arbetstiderna.

Hembiträdena organiserade sig i början på seklet, men något riktigt gehör för sina

krav fick inte föreningen förrän yrket redan var i utdöende och arbetsvillkoren måste förbättras för att åtminstone några skulle vilja arbeta i andras hem.

Hembiträdena försvann av två skäl: Rationaliseringarna inom andra näringsgrenar gav höjda löner som följde och lockade kvinnorna till sig. De höjda lönerna gav även arbetarklassens män möjlighet att hålla sig med hemmafruar som då så att säga blev sina egna hembiträden.

Text och foto
Birgit Lundin

ralen, Göteborg.

Sjuksköterske-elev

erhåller omedelbart plats. 6 mån.
förberedande kurs. Maria Alberts
Sjukhus, Trollhättan.

Husföreståndarinna,

medelålders o. fr. gott hem, sökes
till herrgård i Östergötland att u.
jungfrus hjälp sköta hushåll för
enam herre med ett barn. Svar m.
referenser till »Barnkär, 2232».
Husm. annonskontor, Sthlm, f. v. b.

Hembiträde,

ej allt för ungt. önskar till tjänste-
mansfamilj om två pers. på landet.
Svar t. Fru Hulda Ström, Strömsbo,
Sörby, Gnesta.

I början av juli

finnes plats för 2:ne elever till c:a
2 mån. väv- o. handarbetskurs. Er-
känd, grundlig undervisning! Er-
inackord. Inber. kursavg. kr. 95:-
1. pr mån. Härliga omgivningar. Till-
fälle till bad. Hemsöjden, Ludvika.
Riks 455.

Östersjöveckans kvinnokonferens

Besöket i DDR under Östersjöveckan gav överhuvud taget ett positivt intryck. Man frapperades av den vänlighet och omtanke som visades. Stor glädje innebar det också att få träffa kvinnor från de andra östersjöländerna. Den trevliga festen som gick av stapeln sista kvällen gav ett exempel på hur verkligt roligt kvinnor kan ha tillsammans utan män. Frapperande var också det intryck som de tyska kvinnorna gav. Vi svenskor har mycket att lära av dem, när det gäller en sak. Vårt sätt att ställa frågor, fälla kommentarer och kritisera är ofta negativt och aggressivt. De tyska värdinnorna och tolkarna svarade avväpnande lugnt och balanserat fastän de vid flera tillfällen ställdes mot väggen på ett pinsamt provocerande sätt. Antagligen beror deras attityd på att de har ett helt annat stöd än vi har. De känner trygghet i sin kamp. Vi är produkter av det kvinnofientliga samhälle vi lever i.

Några kritiska synpunkter från konferensen kan dock framföras. De allmänna sektionerna dominerades, som brukligt är, av tämligen officiella tal. Vi väntade oss mycket av arbetsgrupperna. Själv valde jag en grupp som behandlade kvinnan och familjen. Tyvärr gavs inte det utbyte man hade hoppats på. I varje fall den sista av dessa två sammankomster gick i ungefär samma stil som de allmänna sektionerna. Diskussionsinläggen var långa och fullspäckade med faktainformation, av vilken det var omöjligt att tillgodogöra sig någon större del, dels på grund av omfattningen, dels på grund av tolkningsproblem. Vid diskussion om hur detta skulle kunna göras annorlunda framkom att samma problem ofta återkommer. Att dela ut skriftliga översättningar av dessa tal att lä-

sas i förväg, skulle, enligt ledningen, språkmässigt bli omöjligt att genomföra. Man saknade korta inlägg med formulerade problem och frågor. Sådana kunde ha väckt en debatt med större möjlighet till utbyte av tankar och erfarenheter.

Vid flera tillfällen under Rosstockveckan framkom det, att även om DDR har nått mycket långt när det gäller kvinnornas frigörelse och har regeringens stöd, så finns det ännu traditionella problem kvar att lösa. Det skulle ha varit intressant att få höra om och diskutera hur man arbetar officiellt och privat för att eliminera dessa svårigheter. Här tyckte man sig märka ett tabuområde. En ryska sade i sitt inlägg: "Vi vill inte lösa problemen genom att lägga över dem på männen." Hon ansåg det helt och hållet vara samhällets uppgift att befria kvinnan från hennes dubbelarbete etc. Uppfattningen tycktes delas av DDR-kvinnorna.

Som jag ser det finns åtminstone två skäl till att man inte kan avstå från att lägga över problemen på männen. För det första sade redan Lenin att kvinnan måste lösas från sitt hushållsarbete genom samhälleliga åtgärder. Ännu fattas många sådana åtgärder även i de socialistiska länderna, bl a de "socialistiska hushåll i stor skala", som Lenin ansåg vara en nödvändighet för ett kommunistiskt samhälle. Att männen måste komma in i bilden har med den här saken att göra på två sätt: 1) Under tiden man väntar på att samhället skall ordna detta kan det inte vara rättvist att männen skall sitta bredvid och titta på medan kvinnan sliter ut sig med dubbelarbete. 2) Först när männen tar sin del av hushållsarbetet kommer de att inse nödvändigheten av att det underlättas och där-

med arbeta för och kräva de åtgärder som behövs. För det andra så kommer det alltid, och särskilt om man, som i DDR, vill ha kärnfamiljen kvar, att finnas en massa småsaker som inte går att lösa med samhälleliga åtgärder och som familjemedlemmarna måste lära sig att göra själva, t ex plocka undan sina egna kläder.

Som det hördes vid flera tillfällen, så tycks det inte finnas några motsättningar mellan kvinnorna i DDR och deras regering. Detta gör tydligen att kvinnorna tar det hela med ro.

Angående den traditionella synen på kvinnan som sexobjekt, dekoration och ögonfröjd, så skrattade DDR-kvinnorna gott och länge när jag uttalade min förvåning över att Neue Berliner Illustrierte på sitt omslag under rubriken "Ostseewoche 75" hade en bild av en flicka klädd i uppknäppt dykarjacka med nakna bröst under; en typisk FIB-Aktuelltbild. Vid min fråga om det inte var fel att exploatera en flicka på det viset, fick jag svaret: "Hon behöver ju inte ställa upp på det, om hon inte vill".

Hjördis Levin

Film Women International

Internationella filmkvinnoföreningen, har bildats vid en konstituerande konferens i Sant Vincent. Den skall verka som en aktiv påtryckningsgrupp och försöka göra de aktiva filmskaparna och aktörerna inom film och TV medvetna om vilken kvinnobild de prånglar ut.

Man skall t ex uppmanas kvinnor att inte delta i könsdiskriminerande filmer, kräva lika representation i nationella och internationella urvalskommittéer och sätta upp ett internationellt informationscentrum med filmer och information om filmer. Publicera material om kvinnliga filmare och deras arbete och verka för bättre kontakt mellan kvinnliga filmarbetare. Längre fram hoppas man kunna instifta stipendier för kvinnliga filmare.

Film Women International skall bli ett forum för diskussion och ömsesidigt stöd, vid årliga sammankomster, hoppas man; i syfte att ge en ny och sannare kvinnobild på film och i TV. Än så länge är inte stadgarna skrivna, men det skall ske när föreningens exekutivkommitté samlas i Stockholm i november. *Anna-Lena Wibom* på Svenska Filminstitutet är generalsekretare och för övrigt ingår i exekutivkommittén *Anne-Claire Poirier*, tv-producent från Kanada, *Atiat El Abdouni*, egyptisk regissör, *Larissa Sheptiko*, Sovjetrysk skådespelerska och regissör, *Claire Clouzot*, fransk filmkritiker, *Mai Zetterling*, regissör, *Claude Alleman*, filmare från Argentina, samt *Esta Marshall*, "professionell organisatör" från USA.

Fakta om kvinnor

Kvinna i Sverige — Kvinna i världen är en faktsammanställning om kvinnans kamp för jämställdhet, sammanställd av Ingrid och Nils Palm och utgiven av Pogo press. Insprängt bland fakta och data finns "provokationsrutor" där förläggaren ifrågasätter en del av de påståenden som kvinnorörelsen ställt. Häftet är utgivet med anledning av kvinnåret.

Målet är jämställdhet är också en sorts faktsammanställning, gjord för Mexikokonferensen av ledamoten i jämställdhetsdelegationen Elisabet Sandberg. Rapporten är en uppföljning av vad som hänt på olika områden — arbetsmarknaden, utbildningen, ekonomin, familjen m m — sedan 1968 och för vidare siffrorna från låginkomstutredningen. Den bygger också på uppföljningen av låginkomstutredningen som kommer att publiceras under 1975.

Rapporten finns stencilerad på svenska hos jämställdhetsdelegationen och finns också utgiven på engelska, "The goal is equality", som kan beställas från Svenska Institutet, Box 7072, 103 82 Stockholm.

Faderskap och vårdnad

heter ett PM utgivet av justitiedepartementet. Det innehåller förslag om ändringar i föräldrabalkens regler om faderskap, vårdnad om barn m m. Den viktigaste nyheten är att den gemensamma vårdnaden inte behöver upphöra vid skilsmässa utan att föräldrarna kan dela på vårdnaden. Detta gäller också föräldrar som inte är gifta. En förutsättning är dock att föräldrarna är ense om detta.

Bland ändringsförslagen finns också att en fränskild make inte automatiskt räknas som far till barnet om födelsen inträffar efter skilsmässan. Om en annan man erkänner faderskapet till barnet anses den äkte mannens faderskap automatiskt hävt. Den nya lagen föreslås träda i kraft 1 juli 1976.

VIETNAMESISK GRAFIK,
varor fr Kina, DRV, DFR Korea.

SOLIDARISK HANDEL
Kungsstensg 27. Tel 08/31 86 42
(Nära T-banan, Rådmansgatan)

Länsmansgårdens
Tobak

Daggdroppegatan 2 - Tel. 54 45 72

Afrika-utställning

Afrikagrupperna i Sverige har gjort en utställning med bilder från Angola, Guinea-Bissau och Mocambique. Den visar utvecklingen och den nuvarande situationen i dessa länder och i Portugal. Utställningen består av 16 tryckta A2-affischer varav sju i flerfärgstryck.

"Vår kamp för befrielse" ger en viktig och kompletterande bild till massmedias ofta ofullständiga beskrivning av händelseutvecklingen i Angola, Guinea-Bissau och Mocambique.

Utställningen kan beställas från Stockholms Afrikagrupp, Fack, 100 31 Stockholm. Betala gärna i förskott genom att sätta in 25:— på pg-nr 85 93 22-0, Stockholms Afrikagrupp. Ange på talongen "Best. av affisch-utställning".

Stöd MPLA Pg 150014-9

Varför väljer så få flickor tekniska yrken?

Varför är det nästan bara män som är rektorer? Varför dominerar kvinnor sekreteraryrket?

Det är några av de ämnen som ska diskuteras över hela landet 19—24 oktober. Då ordnas debatter i hela utbildningsväsendet på temat "Man — kvinna-utbildning". FN dagen, som är den 24 oktober, blir i år en FN-vecka. Jämställdhetsdelegationen är initiativtagare.

MITT I DEBATTEN

Mannen i manssamhället 35:—

Maria Marcus
Den fruktansvärda sanningen

Kvinnohistorisk konferens i Holland

I juni hölls en konferens om kvinnohistorisk forskning vid Nijmegens universitet i Holland (just då inbäddat i en skog av blommande rododendron). Ämnen som behandlades var litteraturhistoria och deltagarna kom från samtliga nordiska länder samt från Belgien. Dessutom inbjöds en grupp specialister från de kvinnohistoriska arkiven i Oslo, Göteborg, Reykjavik, Tors-havn och Amsterdam samt från Det Kgl. Bibliotek i Köpenhamn.

De tre dagar konferensen varade arbetade deltagarna intensivt. Två föreläsningar om dagen med efterföljande diskussioner stod på programmet. Dessutom sammanträdde arbetsgrupper inom varje ämnesområde och även där hade diskussionsinledningar förberetts. Den mest uppskattade föreläsningen hölls av litteraturhistorikern Pil Dahlerup från Köpenhamns universitet som presenterade och diskuterade en modell för analys av kvinnliga författares verk. Hon drog en intressant parallell mellan åttiotalets naturalism, med Amalie Skram som utgångspunkt, och våra dagars sk rapportböcker där kvinnor i bäge fallen räknas till de viktigaste författarna och menade att den kvinnliga könsrollen med dess inriktning på vardagsnära detaljer utgör en god förutsättning vad gäller bäge

dessa genrer. En annan uppskattad föreläsare var idéhistorikern Ronny Ambjörnsson som diskuterade ideologin bakom den borgerliga kvinnorörelsen i Sverige på 1800-talet. Historikern Ida Blom från Bergens universitet rapporterade från sitt projekt som bl a går ut på att studera lagstiftningen som uttryck för samhällets syn på familjeplaneringen i relation till den ekonomiska och sociala verkligheten under perioden 1890—1960.

Den holländska konsthistorikern Ella Snoep-Rietsma bidrog med spännande synpunkter på bilden som propagandainstrument vid den borgerliga familjens uppkomst i Frankrike under 1700-talet. Inom samtliga områden som behandlades i Nijmegen konstaterades en snabb utveckling de senaste åren såtillvida att alltför yngre forskare (mest kvinnliga och många aktiva inom kvinnorörelsen) satsar på kvinnohistoriska ämnen. Men resurserna är ännu mycket dåliga och konferensen antog därför en resolution med krav på stöd till kvinnohistorisk forskning i form av projektbidrag till såväl institutioner som enskilda forskare, krav att varje universitetsämne ska meddela kunskaper i kvinnohistoria som rör det egna området samt att kvinnohistoriska forskningscentra skapas för att regist-

rera utländska och inhemska publikationer och sammanställa bibliografier. I de länder där kvinnohistoriska arkiv, bibliotek eller informationscentra redan existerar krävdes utbyggnad och ökade resurser till dessa.

En diskussion om hur kvinnohistorisk forskning och undervisning ska kunna organiseras inledades av Karin Westman Berg som gjorde jämförelser mellan ämnets uppkomst i Holland och de nordiska länderna å ena sidan och hur den bedrivs i USA där kvinnorörelsen i större utsträckning kunnat tvinga fram kurser och forskningsanslag. Fler liknande konferenser behövs och planeras redan.

Anna Lena Lindberg

FBF tillstyrker lag mot könsdiskriminering

Fredrikorna har i ett yttrande tillstyrkt förslaget om en lag mot könsdiskriminering. De ser i en sådan lag "ett verkligt medel för att påskynda arbetet för jämställdhet" och att den skulle medföra att de bestämmelser i social- familje och skattelagstiftning som särbehandlar kvinnor och män skulle försvinna. Fredrikorna ställer sig kritiska mot förslaget att problemen skulle hän-skjutas till arbetsmarknadens parter — "det visar sig t ex vid Delegationen för jämställdhet sammanträden att de ledande, manliga företrädarna för arbetsmarknadsorganisationerna mycket sällan deltar".

SKV om 6-timmarsdagen

SKV, som i sitt nya handlingsprogram skrivit in kravet på 6 timmars arbetsdag, avvisar i ett uttalande familjestödsutredningens samlösning om sextimmarsdag endast för småbarnsföräldrar.

Småbarnsföräldrar i vårt samhälle är speciellt hårt trängda och en kortare arbetsdag för dem skulle innebära en stor lättnad, menar SKV.

Det kan dock inte acceptera en samlösning av det slag som familjestödsutredningen föreslår. Om småbarnsföräldrar fick sex timmars arbetsdag före andra arbetstagare skulle ett viktigt motiv för att generellt genomföra reformen falla bort. Motståndet mot

en sådan reform, framför allt från arbetsgivarhåll, får inte under-skattas.

Det är vidare ofrånkomligt att arbetsgivarna skulle komma att särbehandla anställda med sex timmars arbetsdag, säger förbundet. Det finns också andra kategorier än dubbelarbetande småbarnsföräldrar som med samma fog skulle behöva ha sex timmars arbetsdag.

Reformen skulle också kosta mycket pengar säger SKV. Andra reformer, främst daghemsutbyg-gandet, skulle eftersättas. Småbarnsföräldrar bör i stället stöd-jas genom att daghemsvistelsen för barnen görs bättre med mer personal, ingen överinskrivning och fler barnvårdare åt sjuka barn.

Lågenergisamhälle — men hur?

heter en skrift sammanställd av Alternativt samhälle (fd Energi-gruppen, Alternativ stad). Man går igenom hur lågenergisamhället ska kunna förverkligas, jämför utvecklingen i Kina och Sov-jet. Beskriver olika linjer i energi- och miljöfrågorna. Kan be-ställas från Alternativt samhälle, Smala gränd 3, 111 39 Stock-holm. Priset är 10 kr.

HISTORIEBOKEN

som gavs ut 1970 och som trycks i ständigt nya upplagor på ständigt nya språk, har nu också blivit film. Filmen följer bokens uppläggning men är utförd på nya teckningar blandade med historiska bilddokument. Den är i blandad svartvit och färgteknik. Filmen gjordes ursprungligen i Danmark 1972, av Jannik Hastrup och Li Vilstrup. Efterfrågan är så stor att 200 kopior nu är ute hela tiden. I Sverige ska den distribueras via FilmCentrum. Den svenska kopian är försedd med svenskt tal.

Filmen är tänkt att visas på skolor, bibliotek, fritidsgårdar, föreningar. Den är uppdelad i nio delar, från medeltiden fram till de afrikanska koloniernas kamp för självständighet och utvecklingen i Portugal. Varje del är på ca 20

min. och kostar 45 kr i hyra per visning. Den beställs hos FilmCentrum, Taptogatan 4, 115 28 Stockholm, tel. 08/67 51 76. Där kan man också få närmare upplysningar om filmen. Tyvärr har

inte Historiebokens brist på kvinnohistoria blivit så värst mycket kompletterad i filmen — det är märkligt att det ska vara så svårt att komma ihåg halva mänskligheten.

Minnesfond för Hans Palmstierna

En rad politiker och kulturpersonligheter med statsminister Olof Palme i spetsen, har beslutat bilda en fond till minne av miljöexperten docent Hans Palmstierna, som för en tid sedan drunknade i Roslagen.

"Hans Palmstierna väckte många av oss till insikt och förståelse om miljöfrågorna och deras betydelse för människors liv nu och i framtiden. Han var den förste som visade på sambandet mellan den inre och den yttre miljön", heter det i uppropet till minnesfonden, som fått postgironumret 367 67-2.

Pengarna från fonden skall gå till enskilda eller grupper, som vill verka i Hans Palmstiernas anda för ett besinningsfullt utnyttjande av våra gemensamma resurser.

De som skrev under första uppropet var förutom statsministern: Björn Berglund, Carlo Derkert, Karl-Erik Fichtelius, Gunnar Fredriksson, Jan Gehlin, Helga Henschen, Gudrun Hjelte, Folke Isaksson, Sara Lidman, Gunnar Nilsson, Camilla Odhnoff, Jan Odhnoff, Gunilla Palmstierna-Weiss, Lena Palmstierna, Marit Paulsen, Emin Tengström, Inga Thorsson, Maj-Britt Theorin, Peter Weiss och Enar Ågren.

KVINNODAG 19 OKTOBER

Den 19 oktober blir en dag av kvinnomanifestationer i Stockholm. Samtliga kvinnoorganisationer som är representerade i Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor har ställt sig bakom firandet av en nationell kvinnodag.

Dagen börjar med demonstration från Humlegården till Sergels Torg, med samling kl 12.30 och avmarsch kl. 13.

I Kulturhuset blir det sedan

program hela eftermiddagen. Alla kvinnoorganisationer informerar om sin verksamhet med minuställningar.

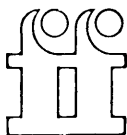
Maj-Britt Sandlund m fl kommer att informera om Mexico-konferensen och svara på frågor. Alla myndigheter som är representerade i jämställdhetsdelegationen ställer upp för utfrågning. Dessutom blir det underhållning, informationsprogram, utställningar.

Vi hoppas på deltagande inte bara från Stockholm utan från alla näraliggande områden.

Du vet väl om att man kan abonnera på FF:s böcker.

13 nya titlar i höst.

Skriv eller ring så får Du vår nya höstkatalog.

Författarförlaget

Box 21006, 100 31 Stockholm 21,

08/30 61 00

BÖCKER

Boken om Siri

SAK

Boken om Siri Derkert har kommit, bara halvtannat år efter hennes bortgång i april 1973. Den har publicerats av Sveriges Allmänna Konstförening och redigerats av Rolf Söderberg. Den bygger på autentiskt material, framför allt hittills opublicerade dagboksanteckningar och brev samt samtal med släktingar och vänner som stått Siri nära. Hela koffertar med manus, brev och memoarfragment bar sonen Carlo Derkert ner från vinden på Lidingöstugan och ur detta omfattande och osvrade material gällde det att vaska fram vad som kunde belysa Siris väg från oscarisk överklassflicka, via en gradvis stegrad medvetenhet, fram till den stridbara kämpe för kvinnosak och utopisk socialism, som dagens publik har i minnet, enligt företallet.

Samma principer har följts beträffande det rikhaltiga illustrationsmaterialet, att få fram fräscht, tidigare aldrig publicerat bildstoff — skisser, teckningar, gamla och nya fotografier. Resultatet av dessa mödor har blivit lysande och ger en levande bild av en kvinna som aldrig gav upp, varken i liv eller konst.

Siri älskade båda. Under hela sin långa levnad strävade hon att förena dem, ibland desperat, till slut då livet inte längre ställde så stora krav på henne, med allt större framgång. Många kvinnor hade väl i hennes situation som ensam trebarnsmor gett upp kampen, men så aldrig Siri. Hon lärde sig i stället att se sitt eget öde som en del av det stora skeendet i kvinnovärlden och denna insikt gjorde henne med åren till en allt mer medveten och stridbar kämpe för kvinnörelse, fred och socialism. Tre ting som i hennes — liksom i många andras — ögon var och är oskiljaktiga!

Det var därför följdriktigt att hon under några år på femtitalet åtog sig ordförandeskapet i SKV:s Stockholmsavdelning. Om dessa år skriver Eva Palmaer — inte Margit Palmaer som av misstag uppges:

"Siri som ordförande var för-

stås fascinerande och inte det minsta banal. Det påstods att hon kunde lämna ett möte ogenerat när hon tyckte talarna blev för tjatiga. Hon var mycket ute i avdelningarna och talade och vi lyssnade trollebundna. Det är klart att hon var föga intresserad av organisationsarbete. Inte heller älskade hon att författa uttalanden och proklamationer. Hon avvek helt och hållet från den ordinarie mallen för en ordförande, och inte minst därför älskade och beundrade vi henne. Hon satsade mycken tid och kraft på SKV och i alla år dök hon upp på möten och diskussioner."

En bok värd att läsas och begrundas!

Margit Palmaer

Gertrud Ingers: Gästgivar- döttrarna i Everlöv

LT

"Gästgivar-
döttrarna i Everlöv" är en omsorgsfull bok, en grundlig redogörelse av hur textil och annan slöjd har hopats i en skånsk bondesläkt under 200 år. Gertrud Ingers, som gjort den, är en av våra mest kunniga hemslöjdsexperter och har varit direktör för Malmöhus läns hemslöjd.

Utifrån sina premisser ett föredömligt verk.

Ändå kände jag under läsningen en otacksam längtan efter en annan sorts bok... en som Gertrud Ingers själv antyder, när hon visar gamla porträtt, berättar om arvstviser och invecklade släktskapsförhållanden. Det framgår att det är fråga om en statisk, närrig bondemiljö med konservativa och starka kvinnor. Den textila fliten har varit enorm, men fantasilös. Kvinnorna har kopierat, reproducerat, och det mesta de

gjort har försvunnit in i kistor och skåp.

Där ligger det fortfarande.

Gertrud Ingers berättar att hon ofta fått ge upp, inte haft tid att registrera allt som finns i gömmorna.

En svår miljö att närma sig och förstå. Med sin dokumentation av miljöns hantverksprodukter och sin skissering av människorna bakom dem retar den här boken verkligen fantasin.

Harriet Clayhills

Kvinnor som konstnärer

*Red Anna Lena Lindberg och
Barbro Werkmäster
LT-pocket*

"Historisk medvetenhet ser visom en nödvändig förutsättning för den jämställdhet vi kvinnor vill uppnå. Alla människor har behov av att identifiera sig med andra och uppleva samhörighet i en gemensam tradition", skriver de bägge redaktörerna i sitt förord.

Grethe Holmen ger en översikt av kvinnliga konstnärer i Europa under 1500-, 1600- och första hälften av 1800-talet. Anna-Lena Lindberg skriver om några svenska konstnärinnors insatser som föregångare och pionjärer. Få målariinnor hade möjlighet att skaffa sig en egen ateljé. De gled därför ofta in på områden som inte krävde eget arbetsrum. Lena Johannesson och Barbro Werkmäster beskriver två sådana yrkesinriktningar: trägravörens och bokillustratörens. Den kvinnliga konstnärens situation idag tas upp i två avsnitt: Aina Helgesen skriver om deras villkor i Norge under 1960-talet och Annika Nordin har gjort en fin, inträngande intervju med Gunilla Palmstierna-Weiss. Den är konkret, en-

Kulturhuset - en mötesplats i Stockholms city

Utställningar, konserter,
debatter, barnverksamhet

Under hösten pågår bl a
följande utställningar:

Henry Moore t o m 5/10

Den vite guden t o m 2/11

Polskt måleri 1/11-jan

Allt kan hända i Kulturhuset
I Hörsalen inträffar scen-
program av olika slag, all-
ifrån storbandsmusik till solo-
pianister och trubadurer.

Se närmare uppgifter i
dagspressen

Välkommen till Kulturhuset!

kel, utan överord — och kanske just därför träffar den så djupt.

Vidare diskuterar Margot Bengtsson i ett kapitel vilka egenskaper som krävs för att ägna sig åt kreativa yrkesområden i dagens samhälle och hur konststillhörigheten kan spela in där. Gunnilla Englund tar upp kvinnornas textila traditioner. Anna Sjö Dahl bidrar med ett personligt inlägg: "K som i konstnär".

Det är en lärorik bok, som man hoppas kommer med bland kurslitteraturen i konsthistoria. Genom sin inriktning har den ett specialintresse för dem som sysslar med konst och/eller kvinnofrågor men Annika Nordins intervju och Margot Bengtssons artikel har också en betydligt bredare giltighet.

En del av tankarna i boken har tagits upp i två utställningar, Anna Lena Lindbergs bidrag till "Kvinnfolk", *Kvinnfolket i konsthistorien* och den utställning om kvinnliga konstnärer som Nationalmuseum haft i sommar.

LW

Carleton L. Stafford och Robert Bishop: America's Quilts and Coverlets,

Studio Vista. 10 pund 50 p.

Kvinnokultur — nog finns den. Men kvinnogöra har ansetts mindre fint och är dåligt kartlagt. Vi vet alldeles för lite om våra stolta textila traditioner, tex om uppkomsten av de tekniker som används i lapptäcken och applikationer. Det finns en bok på svenska, Lapptäcken och annan lapplek av Gertrud Ingers, som för övrigt snart kommer ut i en tredje upplaga. Den har många förtjänster men ännu återstår fortfarande att skriva lapp-täcktes historia.

I Amerika tycks just lapptäcket ha en högre status att döma av den rika litteraturen i ämnet. Ändå påpekar författarna till *America's Quilts and Coverlets* att mycket forskning återstår. Huvudsyftet med den här boken är att beskriva och diskutera den

stora mångfalden vackra mönster på olika typer av täcken och sängöverkast sedan 1700-talet. Boken som utan överdrift kan kallas ett praktverk har drygt 450 illustrationer, många i färg, med en inledande historik till varje avsnitt och intressanta bildtexter. Vi får bl a veta att ordet "rug" troligen ska härledas från svenskans "rugge" vilket anger ryateknikens ursprung.

Konsten att göra lapptäcken blomstrade i Amerika mellan 1775—1875 och motiven kunde inspireras av sociala och politiska händelser som att en ny järnväg öppnades eller general Washingtons död. Dessa täcken tog ofta många år att tillverka, en del består av mer än 4 000 lappar. Arbetet avslutades kollektivt då kunniga kvinnor inbjöds och hjälptes åt att sticka täcket och just vid en sådan syjunta lär den ledande rösträttskampen Susan B. Anthony ha hållit sitt första politiska tal.

Anna Lena Lindberg

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET ger ut KVINNAN I POLITIKEN

Karin Ahrland, Jytte K-o Bonnier, Margareta Ekström, Anne-Marie Fjellgren, Gunnel Färm, Torra-Brita Gjötterberg, Barbro Hedvall, Marianne Höök, Margareta von Konow, Blenda Ljungberg, Eva Moberg, Karin Nordlander, Elvy Olsson, Nils-Eric Sandberg, Ying Toijer-Nilsson, Birgitta Wistrand angriper ämnet från nya och ibland överraskande utgångspunkter: Vad har partiledarna (manliga) sagt och vad tycker de idag om kvinnor och politik? Varför hittar inte flickorna till politiken? Får kvinnor i politiken lägre sexstatus? Behöver vi ett kvinnoparti eller kanske kvotering?

Kvinnan i politiken utkommer hos bokförlaget Trevi i mitten av september.

En studiehandledning finns i oktober.

Kvinnan i politiken kan beställas direkt från Fredrika-Bremer-Förbundet till ett specialpris.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet, Biblioteksgatan 12, 3 tr., 111 46 Stockholm.

Jag beställer . . . ex av **Kvinnor i politiken** till specialpriset 19:75 per styck (inkl. moms + exp.kostn.) Beloppet sätts in på Fredrika-Bremer-Förbundets postgiro 3242-5, skriv **Kvinnan i politiken** på talongen.

Namn

Bostadsadress

Postnummer och postadress

Bengt Linderoth: Bingo! En kritisk granskning av folk-rörelserna i Sverige 1850—1975

Verdandidebatt/Prisma

På KF utreder man samarbetsformer mellan alla de folkrörelser "som har mer eller mindre direkta förankringar i arbetar- och löntagar-Sverige". Man tänker sig ett centralt kansli som ska vara remissinstans, stå för "gemensam ideologisk internutbildning" och producera gemensamt informationsmaterial. ABF har för sin del lett arbetet på en samordnad funktionärsutbildning, "som successivt kan introduceras under kommande år".

Det är något av vad man kan inhämta i Verdandi-debattboken "Bingo! En kritisk granskning av folkrörelserna i Sverige 1850—1975" av Bengt Lindroth. En besynnerlig bok, eftersom den lyckas referera den väsentliga kritiken mot de numera så starkt byråkratiserade "folkrörelserna" och ändå utmåla dem som demokratins och stabilitetens garantier i Sverige.

Lindroth behandlar dels vad han kallar de "materiella" folkrörelserna, dels de "ideella". Till de förra räknar han fackföreningsrörelsen, kooperationen, hyresgäströrelsen och "jordbrukar-rörelsen", till de senare nykterhets- och idrottsrörelsen. Tonvikten ligger på de "materiella" intresseorganisationerna.

I sina historiska översikter tar Lindroth med de viktigaste milstolparna och påvisar korrekt den allmänna utvecklingen: "I takt med samhällsomvandlingen och ibland som dess pådrivare har samtliga organisationer centraliserats, rationaliserats och byråkratiserats för att smidigare anpassa sig till de allmänna beteendemonstren inom ekonomi, politik och förvaltning."

Förf. refererar också farorna med utvecklingen, men under hans mask av objektivitet finns den välkända belåtna minen över att Sverige utvecklats så fint och klarat sig så bra — vilket tydligen huvudsakligen är folkrörelsernas förtjänst!

Lindroths eget språk är byråkratiskt, ibland rent pekoralistiskt med uttryck som "konferensmannafolket", "de organisationsdemokratiska leden", "det sammanblandningsekonomiska systemet m/Sverige", "allas genomdiskuterade bästa".

Han konstaterar själv att han inte har varit ute för att skildra de rörelser som uppstått på tvärs av de stora organisationerna — FNL-rörelsen får två rader! Här handlar det om "folkrörelsernas funktioner som sammanbindare av de horisontella lojaliteterna med de vertikala".

Boken är lärorik på det sättet att den indirekt förklarar det socialdemokratiska etablissemangets tro på de gamla folkrörelsernas stabiliserande effekt. Vi bör notera den lilla Harpsunds-konferensen i början av april i år, från vilken det meddelades att kommundepartementet ska få en särskild arbetsenhet för folkrörelse-frågor.

Centraliseringen fortsätter.

Harriet Clayhills

Astrid Pettersson: I tidlös tid LT

Kvinnor i äktenskapet är som långskorpor vi blöter oss ibland i tårar Vi var en gång vetebullar Mjuka, runda som delades och fick färg i kärlekens första heta låga Sen torkades vi sakta för att bli hållbara som långskorpor Risken finns alltid att vi skall bli för torra

Det är en av de kortaste och roligaste dikterna i Astrid Petterssons diktsamling, hennes första efter en lång rad romaner. Dikterna följer linjen från hennes andra böcker: de är lärodikter om kvinnans historia, om bondekvinns situation, om religionens förtryck, om rättslöshet och diskriminering. Mäktiga, tunga manande skrider versraderna över sidorna, fyllda av kunskap och fakta, uppfordran till kamp. I några dikter tar hon också upp sina andra hjärtefrågor: solidariteten med tredje världen, kampen för de dövas teckenspråk och kampen mot kärnkraften. Men kvinnokamp och kvinnokraft är det bärande temat:

De sitter i landsting och riksdag armbåglätrande karlar som står vid sitt ord

Den största förlusten i makt som kan tänkas

än jämställigheten mellan könen Bli jämställd med den som man omyndigsatte

Bli jämställd med den som satt lägre i kyrkan

Bli jämställd med henne som oren gravid

blev renad vid samlag. Hans rätt att befrukta.

LW

KVINNOKAMPEN

KLASSKAMPEN

Reportagen, intervjuerna, kommentarerna som du inte finner i monopolpressen hittar du i vpk:s tidning

ARBETARTIDNINGEN

Ny Dag

Utkommer varje onsdag och fredag. Ring och prenumerera 08/52 00 95 eller 031/12 76 05

DDR KULTURCENTRUM

Mäster Samuelsgatan 71. 111 21 Stockholm, tel 08/21 29 58, 21 29 64
Öppet: vard. kl. 11—13 och 14—18 (fred. 14—17)

- Föredrag, diskussioner, filmkvällar, musikprogram, utställningar, språkundervisning m.m.
- Utlåning av böcker, grammofonskivor, dia-bilder och film
- Specialservice för lärare, skolor och bildningsinstitutioner
- Förmedling av boklån från biblioteken i DDR
- DDR-Kulturcentrums månadsprogram sändes på begäran

Hjärtligt välkomna!

DDR KULTURCENTRUM

Erica Jong: Rädd att flyga Norstedts

Två bilder pryder "Rädd att flyga": Ett porträtt av författarinnan som sofistikerad vildkatt med långt rufsigt blont hår, vilda ögon, sensuellt öppen mun och kraftig näsa. Omslagsbilden visar en Barbiedocka i hålig svart bad-dräkt svävande mot jorden i fallskärm. Tyvärr uttrycker den andra bilden bättre bokens innehåll än den första — kongenialt har Leif Zetterling här formulerat den eleganta ytlighet som också — delvis — är bokens.

Själva romanen är snabbt återberättigad. Den är i hög grad självbiografisk. Isadora Wing anländer tillsammans med sin andre man till en stor psykoanalytikerkongress i Wien (som hon fö skildrar överdådigt elakt, rena dödsstöten mot psykoanalysen som nöje för överklassen). Bakom sig har hon en barndom i en våldsam utlevande judisk familj, lysande universitetsstudier och ett

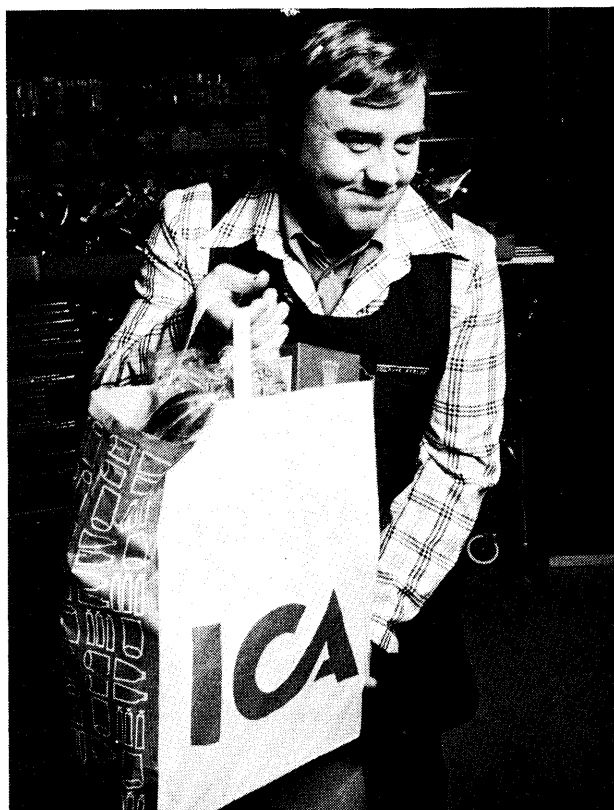
första äktenskap med ett geni som blir tokigt, samt ett antal (fysiska-) kärlekshistorier. I Wien möter hon en engelsk psykiater som vill ge henne det slutliga befrielsen. Inte som än djärvare sexlekar utan genom att låta henne upptäcka att hon har ett eget, självständigt, liv. När han lämnar henne blir allt kaos för den bortskämda, egocentriska Isadora men på bokens sista sidor antyds nya och friskare livsmöjligheter.

Erica Jong har tidigare publicerat sexuellt frispråkiga, surrealistiska dikter. "Rädd att flyga" har redan hunnit väcka en hel del uppmärksamhet i USA och Sverige. Boken har kallats en kvinnlig "Kräftans vändkrets", det har sagts att den gör litteraturhistoria och att kvinnor tack vare den kommer att finna sin egen röst och ge oss stora verk om sexliv, glädje och äventyr. Detta är överord.

På Erica Jongs plussida kan sättas en jargong som ibland blir ganska personlig och effektiv,

(bra tolkad av Agneta Preis), den vassa vidräkningen med psykoanalysen samt ett visst sinne för miljöer och tempo. Men hennes bok är så långt från att vara "den nya kvinnans bok" att den snarast är den gamla kvinnans sista skrik, den verkligt konventionella kvinnoboken vars hjälten är helt programmerad av det västerländskt-amerikanska kvinnoidealet och dess samhälle, präglad av den allra mest förbannade kvinnomyten där den enda tänkbara frigörelsen och utlevelsen är den sexuella. Kanske är hennes bok ändå ett friskhetstecken — för henne själv — och möjligen kan hennes nästa bok bli mer givande. Men något större allmänt intresse har den inte och något inlägg i kvinnodebatten är den inte.

Katja Waldén

Din ICA-handlare bryr sig om vad du tycker.

Mera folk

Miljöförlaget, red Lars Bondestam

Antologin "Mera Folk" handlar om folkökningens roll i utvecklingen. Alla som medverkar har erfarenhet av arbete med olika "familjeplaneringsprojekt" i Tredje världen.

Författarna har vissa gemensamma utgångspunkter, som skiller sig från t ex SIDA:s officiella syn på familjeplanering; 1) Orsakerna till u-ländernas situation är inte folkökningens storlek. 2) Folkökningen är betingad av sociala och ekonomiska villkor. 3) Det är alltid representanter för i-länderna som förespråkar befolkningskontroll. 4) Den enskilda kvinnan skall ha rätt att själv bestämma antalet födsler och få hjälp vid ofruktsamhet. 5) Den utifrån påtvingade befolkningskontrollen är ej förenlig med human familjeplanering.

De länder där konkreta projekt beskrivs är Kenya, Indien, Syd-Afrika och Tanzania. Övriga länder, t ex Latin-Amerika nämns i de övergripande analyserna.

Madi Gray från Sydafrika ger en beskrivning hur fruktsamhetskontroll utnyttjas i apartheidpolitiken; Vita kvinnor nekas abort och utsätts för intensiv propaganda att föda barn. Svarta kvinnor får lättare abort, p-piller och sterilisering och de utsätts för en än intensivare påtryckning att inte föda barn. Vit familjebildning underlättas, svart försvåras och all rasblandning straffas.

Detta *rashygieniska* tänkesätt ligger bakom alla de argument för befolkningskontroll, som sprids i världen idag. De rikas förökning skall stödjas och de fattigas förhindras. De rika och vita i i-länderna anses stå ras-mässigt "högre" än de svarta och fattiga i u-länderna.

Lars Bondestam, Staffan Bergström, Pierre Pradervand m fl har gjort utmärkta analyser av bakgrunden och orsaken till domedagspropagandan om jordens "överbefolkning", "malthusianismen" m m. De pekar på Kina och visar att medlet för att förvandla fattigdom till välstånd inte är folkminskning utan en omfördelning av jord och förändrade produktionsförhållanden.

Anne Lidén

John Berger m fl: Sätt att se på konst

Prisma

En viktig bok — en bok om bilder. En enkel och grundläggande bok om bildernas sociala roll, deras funktion som bärare och förmedlare av värderingar, samhällsuppfattningar, människosyn. John Berger är en engelsk marxist, författare och konsthistoriker. Han har skrivit flera viktiga bidrag till en socialt och ideologiskt medveten bildkritik. Den här boken bygger på en TV-serie, som också har visats i Sverige. "Sätt att se" fordrar inga speciella konsthistoriska förkunskaper. Med utgångspunkt från dom bilder som finns i boken för Berger resonemang som är både lättfattliga och sammansatta, lyfter fram synpunkter som är både konkreta och allmängiltiga. Han lär ut ett sätt att se som frilägger sociala betydelser inte bara hos olika motiv och symboler utan också (och kanske viktigare) i själva sättet att gestalta en till synes omedelbar verklighet, i sättet att framställa kroppar, föremål, landskap. I en lång rad bilder som till lika delar är hämtade från konsthistorien och dagens reklam tar Berger fram uttryck för kapitalismens ideologi, uttryck för förtingligande, kolonialism och klassherravälde. Stor uppmärksamhet ägnar Berger kvinnobilderna. Han visar hur den västerländska konsten och dess förlängning reklamen definierar kvinnokroppen som ett erotiskt objekt, en vara som bjuds ut (bjuder ut sej) på en marknad. Ett objekt för mannens betraktarens köparens lust, utan egen sexuell identitet. Hur kvinnans blick stirrar ut ur målningen/ annonsen/porrbilden inte för att se utan för att hon är sedd.

För den som vill tränga igenom bildvärldens gåtfullt skimrande yta och försöka upptäcka vad förförelsen egentligen handlar om är John Bergers bok en verkligt givande startpunkt.

LN

Några böcker för blivande och nyblivna mödrar

Signe Jansson — Madeleine Katz: Träna förlossning (Liber)

Den psykoprofylaktiska födelsemetoden utgår från att förlossningen är ett arbete, som kan underlättas genom kunskap och träning. "Träna förlossning" beskriver metoden i färgbilder och lättfattliga bildtexter. Med häftet följer en grammofoonskiva som man kan träna de olika momenten till.

Fredrick Leboyer: Födas utan våld (Bonniers)

har väckt en hel del debatt. Leboyers tes är att vi utsätter babyn för en häftig chock när hon/han föds ur livmoderns varma mörker ut i en ljus kall värld, en chock som sätter spår hela livet. I stället bör vi göra övergången så mjuk som möjligt, låta halvdunkel råda i förlossningsrummet, tala med låga röster, låta barnet vila på mammans mage och så småningom bada det i ljust vatten. Även om man ibland reagerar mot Leboyers romantiska språk och de våldsamma konsekvenser han drar (t ex antyder han att krig, tortyr och fångelser är resultatet av olyckliga människor som fötts på fel sätt) kan man inte låta bli att fångas av hans idéer, inte minst när man ser bilderna i boken av nyfödda barn, som storskrattar.

Miljöcentrum har givit ut två häften som kan rekommenderas.

Hur man ammar innehåller praktiska råd om hur man arbetar upp mjölkproduktionen och hur man håller igång amningen. Kunskaper som förr gick från generation till generation men som nu på nytt måste erövrats.

Alternativ barnmat av bl a Marianne Gillberg informerar om hur man tillreder giftfri barnmat från spädbarnsåldern och uppåt.

LN

TIDSKRIFTER

Kvinnobulletinen 2/75

tar upp Brasonsömmerskorna och städerskornas kamp. Kollontay utsätts för en "kritisk granskning" av Kikki Askelin och Ingerd Waarenperä.

Ord & Bild 4/75

är ett kvinnonummer. Städerna ägnas ett avsnitt, kvinnorna 1975 granskas kritiskt, nyutkomna kvinnoböcker behandlas i utförliga recensioner. I en artikel översatt från den norska tidskriften "Kontrast" skriver Åse Westberg och Erik Rudeng om *Man- nen, kvinnan och tiden*, om de olika tidsbegrepp som råder i mans- och kvinnovärlden.

FÖR INDOKINAS KVINNOR OCH BARN

Med detta nummer följer ett inbetalningskort. Tänk på att varje bidrag är betydelsefullt.

För trettio år sedan, i augusti 1945 reste sig Vietnams folk för att driva ut de franska och japanska inkräktarna. Deras kamp den gång- en slutade med seger och ledde till skapandet av Demokratiska repu- blikens Vietnam, DRV, i landets norra del. I Söder efterträdades frans- männen av den amerikanska imperialismen i förbund med de inhems- ka fienderna till folket.

Det känns gott att veta att när Vietnams folk nu firar 30-årsmin- net av sin resning sker det i den fullständiga segrarnas tecken. Folket har äntligen blivit herre i eget hus. Kampen har varit lång och fruk- tansvärt hård och hårt är det arbete som ligger framför dem när de nu tagit itu med att bygga upp sitt förödda land. Enligt Parisavtalet — som Kissinger å USA:s vägnar skrev under i januari 1974, men som USA:s regering aldrig ett ögonblick brydde sig om att efterföl- ja — skulle USA bidra till att återuppbbygga Nordvietnam efter de fruktansvärda bombardemangen kring julen 1972. Liksom allt annat i parisavtalet har USA:s regering struntat också i den klausulen — inte ett öre har Vietnams folk fått i skadestånd.

Vid presskonferensen i Stockholm med anledning av trettioårsju- bileet för det vietnamesiska folkets resning underströk våra vietna- mesiska vänner att de behöver all den hjälp vi kan ge. Bristen på sjukhus, skolor och daghem känns särskilt tung. Vi, deras vänner, som delar deras glädje över segern, vi måste göra vårt yttersta för att förstå dem. Använd inbetalningskortet!

Och nu till redovisningen. Den är inte så lång, det har varit som- mar... Låt den bli så mycket längre till nästa nummer av vår tidning.

Transport	304.024:93	E. Lundberg, Skellefteå	10:—
Hildur Lönnström, Porjus	150:—	Helmy Nordin, Eskilstuna	20:—
Anny Öhman, Porjus	150:—	Jambe Liffner, Linköping	100:—
Anna Pettersson, Avesta	20:—	Margit Palmaer-Waldén,	
Marie Louise Svensson,		Örebro	10:—
Stockholm	10:—	Karin Petersén, Gagnef	25:—
Wendla Broström, Södertälje	15:—	Eivor Holsberg, Vällingby	50:—
Selma Löhr, Stockholm	20:—	Vilma Gustafsson, Hägersten	10:—
Margit Ström, Farsta	40:—	Ingrid Boström, Kopparberg	50:—
G.A.K. Löfstedt, Älvsjö	25:—	Harriet Clayhills, Stockholm	50:—
Anna Märta Gabriellson,		Elsa Holmström, Mölndal	10:—
Johanneshov	10:—	Dagmar Beckman, Malmö	100:—
Marjatta Syrjälä, V:a Frölunda	20:—	Kerstin Sedvallson, Stockholm	25:—
Stina Läftman, Lidingö	50:—	Svea Söderman, Johanneshov	25:—
Inga Tell, Vällingby	50:—	Alma Ylipää, Sattajärvi	20:—
Linnea Jansson, Gävle	15:—	Katja Waldén-Birmann,	
Märta Hermansson, Stockholm	50:—	Stockholm	25:—
Irene Lökvist, Höllviksnäs	100:—	Kvinnor i Hallstahammar	
Hermine Lesse, Borås	30:—	Till Greta Linderborgs minne	25:—
Stina Hammarström, Enskede	50:—	Valborg Svensson, Spånga	
Kerstin Känekull, Täby	50:—	Till Greta Linderborgs minne	25:—
Barbro Andersson o. Christer,		Karin Lentz, Åkarp	30:—
Linköping	50:—	Greta Bengtsson, Hyltebruk	25:—
Anita Torstensson, Lund	50:—	Suomi Liljegren, Göteborg	25:—
Kerstin Bjurman, Bandhagen	25:—	Märta Vanemo, Norrköping	90:—
Rut Westerberg, Leksand	25:—	Birgitta Törnros, Stockholm	100:—
Sonja Svensson, Uppsala	25:—	Maja Kinnman, Stockholm,	
Maj Blombäck, Västerås	50:—	Till Siri Derkerts minne	100:—
Gunborg Kihlman, Hägersten	50:—	Kronor	308.220:93
Ulla Bågenholm, Göteborg	20:—		
Eva Danielsson, Johanneshov	50:—		
Piteå SKV-avdelning, insamlat	500:—		
Ruth Lönn, Hägersten, Till			
Svea Nilssons minne	300:—		
Sigrid Johansson, Luleå	25:—		
Greta Englund, Skärholmen	100:—		
Emy Sjögren, Örebro	25:—		
Gulli Svensson, Göteborg	100:—		
Alice Viklund, Hägersten	100:—		
H. Lindbäck, Kalix	25:—		
Signe Lundström, Kiruna	25:—		
Sonja Granberg, Luleå	25:—		
Studiecirkeln om könsroller,			
Falun	275:—		
May Ståhl, Norsborg	25:—		
Koskullskulle-Malmbergets			
SKV-avd.	200:—		
Eva Lindqvist, Nacka	76:—		
Karin Samuelsson, Hisings			
Backa	50:—		

Medel som inlutit till SKV och redovisats till

BLIXTAKTIONEN

Transport	8.963:15
Gm Mia Emsheimer,	
bössinsaml.	1.458:10
Annala Gustafsson,	
Södertälje	100:—
Kronor	10.521.25

För Indokinas kvinnor och barn
Postgiro 513 23-4

En studiecirkel som handlar om dig!

Konsumenter är vi alla. Med en rad gemensamma problem, som vi behöver diskutera. Varor och service, bostäder, trygghet, utbildning, fritid och kultur. Det är sådant vi ska prata om i studiecirkeln som snart startar.

Gemensam kurs är emellertid inte bara en studiecirkel. Det är också upptakten till Konsumentkongressen hösten 1976. Arbetet där kommer att baseras på idéer och uppfattningar som kommer in från studiecirkelarna landet runt. Så kom med. Dina åsikter behövs. Och själv kan du få glädje av diskussionerna.

Du kan anmäla dig i närmaste Konsum eller Domus och hos ABF på din ort. Välkommen!

